

Technická univerzita v Liberci
Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická

Katedra: Katedra českého jazyka a literatury

Studijní program: Učitelství 2. stupně ZŠ

Studijní program: Český jazyk - dějepis
(kombinace)

Neologismy v současné motoristické publicistice
NEOLOGISMS IN CONTEMPORARY MOTOR
JOURNALS

Diplomová práce: 09-FP-KČL-D-07

Autor: Dita Lédrová

Podpis:

Adresa: Bulharská 445, 517 54 Vamberk

Vedoucí práce: Mgr. Václav Lábus

Počet

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
71	1	0	0	75	1

V Liberci dne 28. 04. 2011

Čestné prohlášení:

Název práce: Neologismy v současné motoristické publicistice

Jméno a příjmení autora: Dita Lédrová

Osobní číslo: P05000425

Byl/a jsem seznámen/a s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména § 60 – školní dílo.

Prohlašuji, že má diplomová práce je ve smyslu autorského zákona výhradně mým autorským dílem.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracoval/a samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím diplomové práce a konzultantem.

Prohlašuji, že jsem do informačního systému STAG vložil/a elektronickou verzi mé diplomové práce, která je identická s tištěnou verzí předkládanou k obhajobě a uvedl/a jsem všechny systémem požadované informace pravdivě.

V Liberci dne: 28. 04. 2011

Poděkování

Ráda bych poděkovala panu Mgr. Václavu Lábusovi, za odborné vedení, cenné rady a připomínky při vypracování mé diplomové práce.

V Liberci dne: 28.04.2011

Anotace

Diplomová práce s názvem Neologismy v současné motoristické publicistice si klade za cíl teoreticky vyložit a popsat neologismy, jejich vznik a způsob utváření. Skládá se jak z části teoretické, tak praktické. Zkoumána a rozebírána jsou právě taková nová pojmenování, která lze nalézt v periodikách, televizních pořadech a internetových portálech určených motoristům. Analyzován je jazykový materiál, který byl vyexcerpován z časopisu Svět motorů, televizního pořadu Autosalon a z internetového portálu [www. auto.idnes.cz](http://www.auto.idnes.cz). Vedle samotného teoretického výkladu jsou neologismy z dané oblasti ve slovníkové části definovány, tematicky roztržiděny a lexikologicky zpracovány. V práci je také věnováno místo frekvenci nových sledovaných výrazů.

Klíčová slova: lexikální jednotka, neologismus, motoristická publicistika, klasifikace neologismů, kritéria třídění

Annotation

The diploma thesis named Neologisms in contemporary Motor journalism aims to theoretically describe and explain neologisms, the process of their creation, and possible ways of creating them. It contains both the theoretical and the practical part. This work studies and analyses new words that can be found in periodicals, in television programs, and at web portals aimed at motorists. Language materials excerpted from the Svět motorů magazine, the Autosalon television program, and the www.auto.idnes.cz web portal were analyzed. Apart from being theoretically explained, neologisms from each given source are defined, thematically sorted, and lexicologically processed in the dictionary part of the work. A part of this work is also devoted to the frequency of the new words and phrases monitored.

Neologisms, motor journallism, lexikal units, classification of neologisms, sort criterion

Anotation:

Die Diplomarbeit mit dem Namen Neologismen in heutiger Kraftfahrerpublizistik beschäftigt sich mit der Problematik der theoretischen Aufklärung und Beschreibung der Neologismen, deren Entstehung und der Art ihrer Bildung. Die Arbeit besteht aus zwei Teilen, des theoretischen und des praktischen Teiles. Geforscht und analysiert wurden

gerade solche neuen Ausdrücke, die in den Zeitschriften, Fernsehsendungen und Internetseiten für die Kraftfahrer zu finden sind. Analysiert wurden auserzogene Sprachmaterialien aus der Zeitschrift „Die Motorwelt“, aus der Fernsehsendung Autosalon und aus den Webseiten www.auto.idnes.cz. Neben der theoretischen Darlegung selbst sind die Neologismen aus jenem Gebiet in dem Vokabularteil definiert, thematisch zugeordnet und lexikologisch ausgearbeitet. Ein Teil der Arbeit wurde auch der Frequenz der neuen beobachteten Ausdrücke gewidmet.

Neologismus, lexikalische Einheit, motorisiert, gesamt-klassierung, sortierung

Obsah

ÚVOD.....	10
TEORETICKÁ ČÁST.....	12
1 METODY PRÁCE	12
1.1 Kritérium výběru neologismů.....	12
1.2 Jazykovědné práce o neologismech	13
1.3 Motoristická publicistika	14
2 VYMEZENÍ POJMU „NEOLOGISMUS“	16
2.1 Jazyková noremnost neologismů.....	19
3 ZPŮSOBY TVOŘENÍ A VZNIKU NEOLOGISMŮ.....	21
4 MOTORISTICKÝ SLANG.....	21
JAZYKOVÁ ANALÝZA NEOLOGISMŮ	23
5 VZNIK NEOLOGISMŮ	23
5.1 Přejímání.....	23
5.1.1 Kalkování.....	25
5.1.2 Internacionalismy	26
5.2 Slovo tvorba	27
5.2.1 Odvozování (derivace).....	27
5.2.1.1 Odvozeniny tvořené pomocí přípon (SUFIXACE).....	27
5.2.1.1.1 Odvozování podstatných jmen.....	27
5.2.1.1.2 Odvozování sloves.....	30
5.2.1.2 Odvozeniny tvořené pomocí předpon (PREFIXACE)	30
5.2.1.2.1 Odvozování podstatných jmen	31
5.2.1.2.1 Odvozování přídavných jmen.....	35
5.2.2 Skládání (kompozice).....	36
5.2.3 Zkracování (abreviace)	40
5.2.4 Univerbizace	41
5.2.5 Sémantické změny existujících slov	44
5.2.6 Neologismy vzniklé spojováním slov, tj. SOUSLOVÍ.....	45
5.2.7 Okazionalismy	47
5.2.8 Slang	48
6 FORMÁLNÍ STRÁNKA NEOLOGISMŮ V MOTORISTICKÉ PUBLICISTICE.....	51
7 FREKVENCE	51
8 GRAF ČETNOSTI SLOV.....	53
9 SLOVNÍK TEMATICKÝ	54

ZÁVĚR	56
POUŽITÁ LITERATURA.....	59
SEZNAM PŘÍLOH	65
PŘÍLOHA Č.1	65
Slovník některých zkratek a dalších pojmů.....	66

ÚVOD

Ze všech stran člověka zahrnují a pohlcují nová slova, takzvané neologismy. Z některých oblastí byl již jejich výskyt a frekvence zpracovány. Popsány jsou například neologismy z oblasti publicistiky nebo časopisů pro děti a mládež. Problematika neologismů patří v současné době k aktuálním otázkám lingvistického bádání. Slovní zásoba se neustále regeneruje. Rozvoj a vývoj české slovní zásoby je celkově ovlivněn vývojem nových technologií a také řadou společenských a politických změn, ke kterým došlo v posledních desetiletích dvacátého století.

Současný jazyk disponuje svými dynamickými vlastnostmi, svou vnitřní dynamikou. Od jazykových a mimojazykových zákonitostí se odrážejí změny jazykové. Je to právě slovní zásoba, v jejímž obraze se otázky a změny v sociálních podmínkách života zrcadlí nejvěrněji, nejrychleji a nejpohotověji.

V souvislosti s novou společenskou situací neustále přibývá i značné množství nových lexikálních jednotek. Rozvoj slovní zásoby je ovlivněn nejenom společensko-ekonomickou a kulturní situací, ale také užíváním nových forem komunikací. Ve značné míře ovlivňuje současnou slovní zásobu rozvoj médií, především internetu.

Vedle vnějších vnitrojazykových jevů působí na vznik neologismů i příčiny vnitřní vnitrojazykové. Nová slova vznikají i jako výsledek jazykové ekonomie projevu či jako způsob citového nebo intelektuálního vyjadřování. Objevují se tendence slova zkracovat, lexikální jednotky nabývají expresivního rázu, stávají se módními. K vnitrojazykovým příčinám řadíme také potřeby významové a stylové diferenciací.

Prostřednictvím diplomové práce se zaměříme na problematiku neologismů v současné motoristické publicistice. Tato specifická oblast publicistiky informuje veřejnost o nejnovějších novinkách v oblasti motorismu a je doménou především mužské populace. V těchto druzích publicistiky je výskyt neologismů skutečně hojný. Motorismus přejímá mnoho slov z angličtiny. Rozvoj techniky, vznik nových typů a značek aut má vliv na obohacování slovní zásoby a na vznik nových pojmenování a slov.

Diplomová práce s názvem Neologismy v současné motoristické publicistice obsahuje několik částí a kapitol. Nejprve se zabýváme samotnou všeobecnou teorií vzniku, třídění a

definicí neologismů. Rozebírána a analyzována jsou také jednotlivá média – motoristický magazín Svět motorů, televizní pořad Autosalon a internetový portál auto.idnes.cz. Právě z těchto třech zdrojů jsme nová slova čerpaly.

Kapitola je věnována také jazykovědným pracím o neologismech, zmíněny jsou jak publikace starší, tak nejnovější.

Vybrané neologismy jsou podrobeny klasifikaci. Jako kritérium pro dělení byly zvoleny způsoby jejich vzniku. Dále se pokoušíme o samotné vysvětlení významu jednotlivých neologismů, a to přímo o definici z oblasti světa motorismu. Je nastíněna také frekvence vybraných zkoumaných slov. Snažíme se postihnout aktuální neologizaci slovní zásoby zmiňované oblasti.

Při zpracování diplomové práce se opíráme především o jednotlivé práce a literaturu, které se dané problematice věnují. Jelikož se slovní zásoba neustále vyvíjí rychle kupředu, jazykové práce zabývající se problematikou neologismů rychle zastarávají a ztrácejí prvek aktuálnosti.

TEORETICKÁ ČÁST

1 METODY PRÁCE

Jak jsme již zmínili v úvodu, sběr neologismů probíhal rozbořem předem vybrané motoristické publicistiky. Ze široké nabídky motoristických pořadů, časopisů či internetových portálů byl vybrán časopis Svět motorů, internetový portál idnes.cz a motoristický pořad na TV Prima, Autosalon.

Z jednotlivých zvolených odborných článků byly čerpány neologismy. Zdrojem nových lexikálních jednotek se staly především příspěvky z rubrik, jako jsou autonovinky, testy aut, motorky, zpravodajství a další, a to z roku 2009 a 2010.

1.1 Kritérium výběru neologismů

Jakým kritériem jsme se řídili při určování neologismů? Pracovali jsme se dvěma slovníkovými pracemi, a sice se *Slovníkem spisovné češtiny*¹ a *Slovníkem neologismů* z roku 1998². Pokud se dané slovo ani v jedné slovníkové práci nevyskytlo, byla daná lexikální jednotka považována za neologismus. Slovník neologismů Olgy Martinové je však práce z roku 1998. Proto zde nenajdeme všechna nová slova, která od doby vydání slovníku vznikla. Z tohoto důvodu jsme pracovali s novějším vydáním slovníku. Druhý díl byl vydán roku 2003 pod titulem *Nová slova v češtině. Slovník neologismů 2*.

Cílem obou slovníků neologismů je zachytit a popsat slovní zásobu ve spisovné komunikaci v období let 1985–2002. Celkem v nich lze nalézt přibližně jedenáct tisíc hesel. Jedná se pouze o část nových výrazů, které se ve slovní zásobě vyskytly. Jen část z nich se uchytlí a později ustálí v naší slovní zásobě.³

Z našeho výzkumu jsme vyjmuli samotné značky automobilů a motocyklů.

¹ *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*. Praha: Academia, 2007.

² MARTINCOVÁ, O. a kol.: *Nová slova v češtině I. Slovník neologismů*. Praha: Academia, 1998.

³ *O češtině*. CIBULKA, Aleš et al., editorka SATURKOVÁ, Jitka. Praha: Česká televize, 2007s. 36.

1.2 Jazykovědné práce o neologismech

Neologismy v českém jazyce jsou v současné době jazykovědci a lingvisty pečlivě zkoumány. Jsou rozebírány podle způsobu tvoření. Právě novými slovy se v dnešní době zabývá například Olga Martincová, Zdeňka Opavská, Jindra Světlá, dále pak Pavla Kochová, Ladislav Janovec, Alben Rangelová nebo Jitka Mravinacová.

„Zkoumání neologismů, jejich projevů a výsledků jazykové kreativity a také prostředků nepřetržité regenerace, restrukturalizace a stabilizace slovní zásoby je přínosem pro synchronní a diachronní lexika, slovo tvorby, morfologie a stylistiky.“⁴

Obecných stránek neologismů se dotýkají Teze pražského lingvistického kroužku. Z neologického hlediska jsou také významné statě B. Havráňka, V. Mathesia, R. Jakobsona a J. Mukařovského. Změny a stav slovní zásoby spisovné češtiny v jejich jednotlivých obdobích zachycuje klasická práce Igora Němce *Vývojové postupy české slovní zásoby*.

Neologismům se věnuje také pozornost z hlediska stylistického. Zde nabírá význam publikace A. Sticha, K. Hausenblase či A. Jedličky. Cenným podkladem pro studium neologismů je práce Miloše Dokulila *Tvoření slov v češtině 1. Teorie odvozování slov*, 1962. Roku 1967 je jazykovědná veřejnost obohacena o druhý díl této práce *Tvoření slov v češtině 2*.

Pro zjišťování nových lexikálních prostředků v současné spisovné češtině slouží *Slovník spisovného jazyka českého (1960–1971)*, který v doplněném vydání vychází opět roku 1978.⁵

V roce 1983 je vydána monografie Olgy Martincové – *Problematika neologismů v současné spisovné češtině*. Dále vychází pod jejím vedením i velmi přínosný slovník neologismů – *Nová slova v češtině. Slovník neologismů* z roku 1998, později je vydán již zmíněný díl druhý. V 90. letech uplatňuje česká lexikografie i další lexikografické přístupy k novému lexiku. V roce 1994 vychází nově přepracované vydání *Slovníku spisovné češtiny*. Své uplatnění nachází i *Akademický slovník cizích slov*. Dvojice autorek Sochová - Poštolková přichází s velmi zajímavou prací pod názvem *Co v slovnících nenajdete*. V této publikaci objevíme novinky ze současné slovní zásoby. V roce 1999 byl

⁴ MARTINCOVÁ, O.: *Problematika neologismů v současné češtině*. Praha, 1983, s. 15.

⁵ MARTINCOVÁ, 1983, s. 9.

vydán dvojjazyčný rusko-český a česko-ruský slovník neologismů. Mezi novodobé práce pojednávající o neologismech patří: *Nová slovní zásoba ve výkladových slovnících, 2000*, dále *Internacionalismy v nové slovní zásobě* a *Dynamika a inovace v češtině a bulharštině*.

Své neopominutelné místo zde zaujímá také publikace *Neologismy v dnešní češtině*. Praha: UJC AV ČR, 2005.

1.3 Motoristická publicistika

V České republice vychází v současné době velké množství časopisů s motoristickou tematikou. Jak uvádí Michal Kuděla⁶ ve své diplomové práci z roku 2009, můžeme identifikovat přibližně sto motoristických časopisů. Takový počet je vskutku unikátní a téměř v žádné jiné oblasti jej není možno sledovat.

Jsou to jak časopisy určené pro širokou motoristickou obec, tak časopisy vyznačující se specializací na určitý okruh zájmů (např. na terénní vozy, veterány či nejdražší a nejmodernější vozy). Kromě cenných informací a zábavy zprostředkovávají tyto časopisy také inzerci. Vedle časopisů nabízí pravidelně své pořady určené motoristům i televize. Své místo má motorismus samozřejmě i na internetových stránkách. Podívejme se tedy na tři námi sledované publicistické okruhy podrobněji.

Svět motorů (Axel Springer Praha, a. s.) je jedním z časopisů zabývajících se motoristickou problematikou. Obsahuje padesát pět stran. Na trhu je k zakoupení za dvacet dva korun. Svět motorů vychází pravidelně již přes šedesát let. Ve druhé polovině devadesátých let existovala odnož tohoto časopisu s názvem Svět motorů Československého autoklubu. Původní Svět motorů si přidal před svůj název slovo Nový.⁷ Toto periodikum představuje díky své četnosti nejlepší místo v oblasti motoristických časopisů na českém trhu. Jde o periodikum silné, tradiční a oblíbené. Cílem časopisu je zaručit čtenáři přehled o aktuálních novinkách v motoristickém světě.

Pražské nakladatelství Axel Springer Praha, a. s., vydává spolu s ním ještě další tituly, jako jsou Auto Tip, Auto Tip Sportcars, Auto Profi a Auto Tip 4 x 4.

⁶ KUDĚLA, M.: *Mediální krajina: Motoristické časopisy, její stav a vývoj*. Brno, 2009, s. 39.

⁷ KUDĚLA, 2009, s. 57.

Samotný časopis je rozdělen do několika rubrik s názvy Top, Technika, Servis, Sport a Relax. První stránka patří úvodnímu slovu šéfredaktora Zbyška Pechra. Zázemí tohoto periodika je již i na internetových stránkách www.i-svetmotoru.cz.

Autosalon je motoristický televizní magazín, který rovněž pravidelně informuje diváka o světových motoristických novinkách na trhu. Tento magazín automobily a motocykly podrobně zkoumá a podrobuje testům. Přibližuje divákovi jejich parametry, výkonnost a kvalitu. Pořad se člení na několik rubrik.

Je zde možno zhlédnout pravidelné testy nových modelů vozů, reportáže o sportovních a závodních autech, o crashtestech, testech výdrže aut při dopravní nehodě anebo reportáže o historických automobilech.

Každý díl má standardní délku padesát minut a je v něm vždy připraveno hned několik reportáží nebo testů. Pořadem diváky provází mimo jiné Bára Pražanová, Daniel Dítě, František Fiala a Zbyněk Merunka.

Mezi další představitele motoristických televizních pořadů patří Auto Moto Styl a Auto moto revue. Auto Moto Styl, konkurenční pořad Autosalonu, je vysílán v České televizi od roku 2008. Rubrikami Auto Moto Stylu jsou Roadlook, Preview, Luttest, Bezpečnost a Informační koutek. Oba pořady lze nalézt i na internetu, kde je možno sledovat již odvysílané díly.

Internetový portál auto.idnes.cz podává kvalitní a podrobné informace o autonovinkách a poskytuje poradenství a dopravní informace. I toto internetové periodikum je rozděleno do několika rubrik. Nalezneme zde jednak oddíl Zpravodajství, Autonovinky, Testy aut, Motorky, Pneuspeciál, dočteme se ale i zajímavosti o starých autech.

Všechny tři sledované zdroje auta spotřebitelům podrobně představují. Popisují jejich parametry a přednosti. Nechybí však ani kritika. Automobily jsou podrobovány testům a srovnávány. Časopis Svět motorů je k dispozici k zapůjčení i v knihovnách. Pořad Autosalon může divák sledovat v záznamech i na internetu na serveru www.stream.cz.

2 VYMEZENÍ POJMU „NEOLOGISMUS“

Nejprve vymezíme samotný pojem neologismus obecně. Uvedeme příklady z různých oblastí a zastavíme se u problematiky ukotvení neologismů ve slovní zásobě spisovné češtiny. Nastíníme jednotlivé způsoby tvoření nových slov a ty budou v další části práce i s příklady podrobně rozebrány.

Mezinárodním jazykovědným pojmem neologismus (z řeč. „neos“ nový a „logos“ slovo) označujeme souhrnně nové výrazové prostředky v jazyce.

Slovem neologismus vymezujeme lexikální jednotku, která se ve vztahu k existujícím jednotkám slovní zásoby současného jazyka vyznačuje novostí, a to jak z hlediska vzniku, tak z hlediska funkčního (funkčně systémového, komunikačního a stylistického).⁸

Neologismy se tvoří ustavičně a velmi živelně. V hovorovém stylu, v obecné češtině a ve slanzích nebývá jejich struktura vždy ve shodě s normou.

Tato slova jsou tedy relativně nová a dosud pevně nezakotvila v povědomí všech mluvčích. Postupně tento příznak novosti ztrácejí, začínají se vyskytovat ve větší frekvenci a stávají se platnou součástí lexikálního systému (například slovo sjetina).⁹ Proces, při kterém neologismy postupně ztrácejí příznak novosti, může trvat různě dlouho. Některá nová slova se totiž v jazyce vůbec neuchytí a po určité době zase zaniknou.

Profesor Edvard Lotko definuje neologismus jako „*nevžitý, neustálený tvar, nové slovo, popřípadě jeho nové užití nebo jiná nová jednotka v jazyce vzniklá, respektive vznikající, popřípadě do něj převzatá odjinud z potřeby pojmenovat něco nového, nebo z důvodů strukturních.*“¹⁰

Neologismy tedy vznikají z potřeby pojmenovat nové věci a jevy i z potřeby nahradit dosavadní výrazy prostředkem přesnějším nebo výraznějším. Vznikají též jako výsledek záměrného hledání (citově či intelektuálně) působivého vyjádření. Bývají i výsledkem spontánního tvoření jedinců. Vznikají tam, kde stará pojmenování již nevyhovují.

⁸ HAUSER, P.: *Nauka o slovní zásobě*, Praha: SPN, 1986, s. 44.

⁹ *Encyklopedický slovník češtiny*. Ed. KARLÍK, Petr; NEKULA, Marek; PLESKALOVÁ, Jana. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002, s. 95.

¹⁰ LOTKO, E.: *Slovník lingvistických termínů pro filology*. Olomouc, 2005.

Za neologismy můžeme označovat slova zprvu používaná menším okruhem respondentů, někdy i jen jedním uživatelem. V okamžiku, kdy se jejich užívání stává obecnou záležitostí, přestávají být příznaková. Některá nová slova časem postupně ztratí svůj příznak novosti. Označení slova jako neologismus závisí na společenských podmínkách a na společenském hodnocení.¹¹

„Na některá nová slova si buď zvykneme, přijmeme je. Stanou se tak součástí naší lexikální zásoby. Proces je to postupný a zdoluhavý, a tedy poněkud nevyzpytatelný. Některé neologismy totiž v jazyce nezakotví a nevysvětlitelně zmizí v nenávratnu. Jako příklad uveďme výraz rozvid pro označení televize, který byl uměle vytvořen podle již existujícího pojmenování rozhlas a který se očividně neujal.“¹²

Neologizace slovní zásoby patří k obecným procesům v jazyce. Protože neologismy jsou svým vznikem vázány na určitou dobu, a protože mohou mít určitou stylistickou hodnotu, bývají charakterizovány jako vrstva dobově příznakových prostředků současné slovní zásoby.

V rámci neologismů se zpravidla rozlišuje mezi vlastními, lexikálními neologismy a mezi pojmenováními tvořenými a užitými příležitostně, to jest okazionalismy.¹³

Vymezení neologismů není jednotné. Nová pojmenování vznikají na základě několika pojmenovacích postupů: a) přejímáním (leasing), b) kalkováním (myš), c) tvořením víceslovných (sdružených) pojmenování (hybridní pohon), d) odvozováním (repasovat), e) skládáním (ekonafta), f) tvořením slov zkratkových (SUV).

Kromě toho se uplatňuje g) sémantické tvoření slov. Do této oblasti spadá metafora a metonymie.¹⁴

Neologismy vznikají na pozadí příčin vnějších i vnitřních. Vnější chápeme jako pojmenování nových věcí. Jak uvádí Hauser, příklady těchto slov jsou např. dispečer, ministryně, nadplán, nástěnka, rychlotavba.¹⁵

¹¹ HAUSER, P.: *Nauka o slovní zásobě*. Praha: SPN, 1986, s. 43.

¹² SOCHOVÁ, Z.; POŠTOLKOVÁ, B.: *Co v slovnících nenajdete*. Praha: Portál, 1994, s. 10.

¹³ MARTINCOVÁ, O. a kol.: *Nová slova v češtině 1. Slovník neologismů*. Praha: Academia, 1998, s. 13.

¹⁴ Tamtéž, s. 13.

¹⁵ HAUSER, P.: *Nauka o slovní zásobě*. Praha: SPN, 1986, s. 44.

Nové názvy vznikají za účelem odborného vyjadřování. Největší část neologismů tvoří termíny. Jako vnitřní jazyková příčina se uvádějí důvody stylistické a strukturní. Zde rozlišujeme například neologismy básnické. Takové neologismy vznikaly např. v době národního obrození.

Neologismy se objevují i v oblasti, kterou v této práci budeme sledovat podrobněji, a sice v oblasti publicistické. Demonstrátory těchto slov mohou být následující pojmy: dopad, nárokovat, nárůst, skluz.

Již jmenovaný Přemysl Hauser rozlišuje neologismy na:

a) Slovtvorné. Tato nová pojmenování jsou nejčastěji utvořena odvozováním.¹⁶

b) Sousední. Tuto skupinu tvoří nejčastěji spojení dvou slov. Taková slovní spojení bývají více či méně ustálená. Dále se zde mohou objevit tzv. multiverbismy, ke kterým pak lze přiřadit jednoslovný synonymní lexém. Základem sousloví je většinou substantivum, které na sebe váže příslušné adjektivum. Nejčastějším typem je dvoučlenný typ – adjektivum ve spojitosti se substantivem. Členy souslovného pojmenování spolu vytvářejí syntaktickou dvojici. Lze se setkat i se souslovím, u kterého jsou oba komponenty cizí. Takovýchto pojmenování nacházíme více než pojmenování s oběma domácími komponenty. Okrajový typ představují trojčlenná sousloví. V motoristické publicistice se objevují i tzv. kvazislova¹⁷. Kvazislovy se ve svých pracích zabývá Olga Martincová¹⁸. V takovýchto komponentech tvoří první část složeného slova zkratka – například LED dioda.

c) Frazeologické. V této sféře se objevují jak přirovnání, tak frazeologismy – čistokrevná rarita, nadpozemské monstrum.

d) Sémantické. Spolu s novými slovy vznikají i nové významy slov, a to i u slov v jazyce běžných. Neologismy vznikají jednak z příčin mimojazykových (označení nových skutečností, generační rozdíly, diferenciací společenských procesů), existují však i příčiny vnitrojazykové, jako např. tendence k symetrii lexikální formy a významu, odstranění

¹⁶ HAUSER, P.: *Nauka o slovní zásobě*. Praha: SPN, s. 46.

¹⁷ KOPALOVÁ, J.: *Neologismy v současné publicistice*. Olomouc, 2007.

¹⁸ MARTINCOVÁ, Praha, 1983, s. 25.

variant, polysémie a homonymie, tendence k vyvažování dílčích systémů, významová a stylistická diferenciaci lexikálních jednotek nebo tendence k experimentování.¹⁹

¹⁹ FILIPEC; ČERMÁK: *Česká lexikologie*, s. 99.

2.1 Jazyková noremnost neologismů

Právě neologismy se tvoří ustavičně a živelně v různých oblastech spisovné češtiny, a to jak v obecné češtině, hovorovém stylu, tak i ve slanzích. U některých slov se podaří původní nevhodný a nespisovný tvar nové lexikální jednotky nahradit vhodnějším spisovným výrazem. Ne vždy se to však lze a do běžného užívání se někdy dostanou i neologismy ne příliš vhodně ustrojeny. Leckterá nová slova jsou utvořena přímo kuriózně.

Veškeré nově vzniklé lexikální jednotky nesou znak novosti, vyznačují se příznakovostí. Lexikální neologismy chápeme jako realizované pojmenovací jednotky, které mají předpoklad pro to, stát se relativně ustálenými jednotkami slovní zásoby. Mezi nově vzniklými jednotkami se objevují značné rozdíly.

Příznakovost můžeme pozorovat v různých souvislostech. Tyto souvislosti závisejí na rysech, které utvářejí nová pojmenování. Jedná se o formální a významovou stránku nových pojmenování, reálnou existenci v rovině textu. Nové jednotky mohou a nemusí být přijaty do užívání jazykovým společenstvím.

Neologismy mohou ztratit charakter příznakového prostředku. A to i u takových jednotek, které jsou odlišné od dosavadních realizací slovotvorných typů v normě současné spisovné češtiny. Dalším rysem nových pojmenování je jejich přijetí do užívání a jejich uplatnění.

Předpoklad pro zařazení, ustálení a fungování ve slovní zásobě není u všech nových lexikálních jednotek stejný. Umělecké neologismy a pojmenování vznikající příležitostně mají v individuálních projevech sniženou možnost se do významové, formální a stylové organizace slovní zásoby včlenit.

Při vzniku nového pojmenování je pojmenovací činnost podmíněna několika činiteli. Je to zejména činitel sociální a psychický, ale také jazykový.

3 ZPŮSOBY TVOŘENÍ A VZNIKU NEOLOGISMŮ

Neologismy vznikají a do slovní zásoby češtiny pronikají hned několika způsoby. Slovo tvorné neologismy vznikají derivací, kompozicí nebo abreviací. Slova se také mohou přejímat z jiných jazyků. Běžně užívané lexikální jednotky nabývají nového významu. V neposlední řadě vznikají ustálená slovní spojení.

Jednotlivé způsoby vzniku nových slov s příklady budou popsány v části práce Jazyková analýza neologismů.

4 MOTORISTICKÝ SLANG

Slang patří mezi útvary národního jazyka. Má podobu nespisovné nebo hovorové vrstvy speciálních pojmenování, realizované v běžném, nejčastěji polooficiálním a neoficiálním jazykovém styku lidí vázaných stejným pracovním prostředím nebo stejnou sférou zájmů a sloužící jednak specifickým potřebám jazykové komunikace, jednak jako prostředek vyjádření příslušnosti k prostředí či k zájmové sféře.²⁰ V motoristické publicistice se tak jako v jiných oblastech objevuje mnoho slangových výrazů.

Co vše lze vlastně za slang považovat? Za motoristický slang lze považovat taková slova, která se mezi mluvčími dané skupiny vyskytují specificky. Nabírají většinou ráz nespisovnosti a ostatní mluvčí jazyka, kteří se v mluvě motoristů neorientují, jim nemusí zcela plně rozumět nebo pod nimi mohou vidět a hledat jiné významy.

„Nejstarší vrstva těchto výrazů nese německý původ. Motoristický slang nelze jednoznačně klasifikovat jako slang profesní.²¹ Lze mu přiřadit i ráz slangu zájmového. Hlubší technické znalosti potřebné často k rozsáhlým opravám či úpravám vozidel byly v minulosti všeobecně rozšířené. Nedostatkové hospodářství za minulého režimu tuto situaci konzervovalo v podstatě až do konce 80. let. Na druhé straně celkový charakter starší vrstvy motoristických slangových výrazů má po všech stránkách rysy profesního slangu. Bylo to dáno jednak tím, že početně menší, avšak odborně rozhodující části mluvčích byli

²⁰ *Encyklopedický slovník češtiny*. Ed. KARLÍK, Petr; NEKULA, Marek; PLESKALOVÁ, Jana. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002, s. 405.

²¹ Motoristický slang, Dostupné z http://www.slangy.cz/SNC_Slangy.html.

profesionálové (automechanici, řidiči z povolání), jednak tím, že automobil byl po dlouhou dobu předmětem velké péče a lásky, byl velmi vážnou záležitostí.“²²

Slovník nespisovné češtiny²³ také uvádí několik skupin, které můžeme u motoristického slangu rozlišovat. Jsou to jednak výrazy řidičské, jednak výrazy technické, uplatňující se při úpravě a opravě vozidel. Třetí a specifickou skupinou jsou výrazy řidičů motocyklů. Takováto nová pojmenování jsou stylově příznaková.

Některé příklady motoristického slangu: *audina, béňo, felina, komáří roj* a další.

²² Tamtéž.

²³ *Slovník nespisovné češtiny: argot, slangy a obecná mluva od nejstarších dob po současnost: historie a původ slov.* HUGO, Jan, hlavní editor. Praha: Maxdorf, 2009.

JAZYKOVÁ ANALÝZA NEOLOGISMŮ

5 VZNIK NEOLOGISMŮ

Nová pojmenování mohou vznikat několika způsoby: 1. tvořením nových slov, 2. významovými změnami existujících slov, 3. vznikem ustálených slovních spojení, 4. přejímáním cizích slov.

Lze se setkat s kombinací více způsobů vzniku neologismů. Objevuje se i nejednoznačnost vzniku.

5.1 Přejímání

Již zmíněným způsobem obohacování slovní zásoby je přejímání. Je to jev zcela běžný jak v českém jazyce, tak i v jiných jazycích. Slova se přejímají z cizích jazyků nebo z jiných vrstev samotného národního jazyka.

Přejatá slova jsou v každém jazyce složkou velmi významnou, přitom však značně nejednotnou a rychle se měnící. Přejímají se například výrazy z techniky, ekonomie nebo publicistiky. Neologismy přejaté jsou nemotivované a vystupují jako neologismy značkové.

Přejímání je motivováno pojmenovávacími potřebami, například potřebou nových názvů. Pramenem přejatých slov v oblasti odborného vyjadřování jsou jazyky geneticky příbuzné i nepříbuzné (angličtina, francouzština).²⁴ Právě znalost angličtiny je v dnešní době takřka samozřejmostí. Slova z angličtiny se objevují v běžné denní komunikaci, ať už v publicistice, ve škole nebo jinde. I motoristická publicistika je na anglicismy bohatá. Je zde však možno narazit i na slova převzatá z jazyka německého. Například slovo *šíbr*; *haubna*.²⁵

Při přejímání se uplatňují jak věcné příčiny, tak psychologické a společenské podmínky.

²⁴ SOCHOVÁ, Z. – POŠTOLKOVÁ, B.: *Co v slovnících nenajdete*. Praha: Portál, 1994, s. 12.

²⁵ ŠMILAUER, V.: *Nauka o českém jazyku*. Praha: SPN, 1974, s. 48.

Přejatými slovy jazyk nachází pojmenování pro jevy a skutečnosti, které se rozšířily rozvojem a prohloubením vzdělání.

Slova se také přejímají z důvodu ulehčení vzájemného porozumění a komunikace mezi odborníky nejrůznějších národů. Jsou však nesrozumitelná pro lidi neznalé v daném oboru. Přejatých slov se užívá eufemisticky. Cizí slova se dostávají do češtiny například osobním stykem s cizinci nebo literárními vlivy.

Nepřejímají se pouze slova samotná, ale i slovní spojení a celé frazémy. Příruční mluvnice češtiny rozlišuje podle způsobu a míry přizpůsobení tři typy přejatých slov.

a) Lexikální jednotky citátové

Tato slovní spojení si zachovávají původní pravopis. Původní je většinou též výslovnost. Některé takové lexikální jednotky nepřejímají české koncovky. I přesto však některé zůstávají nesklonné, zatímco jiné se přiřadí k určitému vzoru.

Typem takové lexikální jednotky v námi sledované oblasti jsou následně uváděná slova a výrazy. Význam a definice jednotlivých slov jsou uvedeny v další části diplomové práce, ve slovníku pojmů. Ještě je třeba uvést, že ne všechny níže uvedené příklady patří ke slovům nesklonným. Např. *enduro-endura* podle vzoru město, *hybrid-hybridu* podle vzoru hrad, *hatchback-hatchbacku* podle vzoru hrad.

Aerodynamika, audiosystém, dynamic drive [dynamikdrajf], downsizing [daunsaizink], dualdrive[dualdrajf], double decker [dabldekr], fastback, frontend [frantend], handsfree [hensfri], hatchback [hečbek], micro hybrid [mikro], platforma, powerboost [pauəbu:st],shakedown [šeikdaun], shooting brake [šútinkbrejk], showroom [šourúm], soundmaster [saundmástr], subwoofer [sabwúfr], quadster [kvatstr], retrolook [retrolúk], roadster [roudstr], spoiler [spojler].²⁶

Kromě těchto slov sem patří ještě tzv. citátové zkratky typu: *TDI, HDC*.

b) Lexikální jednotky částečně přizpůsobené

Na tyto jednotky je nahlíženo jako na jednotky cizí. Jejich pravopis kolísá.

*Simmerring (i simerink) – slovem *simmerring* označujeme těsnicí kroužek hřídele.*

²⁶ Vysvětlení zmíněných slov je uvedeno na konci práce.

Simmerring je ochranná značka světového výrobce těsnicích kroužků. Tento pojem zlidověl.

- *drive (i drajv), -u*

c) Lexikální jednotky zcela zdomácnělé

Lexikální jednotky zcela zdomácnělé jsou takové lexikální jednotky, u kterých již jejich cizí původ nepocítujeme. Taková slova tedy nepovažujeme za neologismy.

- *auto – slovo přejato z řečtiny,*
- *moto – moto je původně z jazyka latinského.*

Tyto jednotky se přizpůsobily českému jazykovému prostředí natolik, že se vytratilo povědomí o jejich cizím původu.

5.1.1 Kalkování

Takzvané kalkování je zvláštním případem přejímání z cizích jazyků. Kalky neboli doslovné překlady jsou slova utvořená z domácích prvků, ale přesně podle cizí předlohy. Kalky jsou velmi hojné zvláště v odborné terminologii.

„Kalky gramatické se vyznačují tím, že každý morfém zdrojového jazyka je přeložen morfémem cílového jazyka. Hybridní kalk je kalk, v němž jsou přeloženy jen některé morfémy a alespoň jeden morfém pochází z cílového jazyka.“²⁷

Příruční mluvnice češtiny uvádí tři způsoby dělení kalků. Kalky mohou být tedy: a) slovotvorné – vznikají překladem slovotvorných částí, například *handsfree*, v překladu *volné ruce*,²⁸ b) frazeologické – vznikají překladem struktury frazému, c) sémantické – vznikají připojením dalšího významu podle cizího vzoru.

²⁷ *Příruční mluvnice češtiny*. Edited by KARLÍK, Petr; NEKULA, Marek; RUSÍNOVÁ, Zdenka. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2002, s. 103.

²⁸ MARTINCOVÁ, 1983, s. 30.

Příklady kalků v námi sledované oblasti:

Antiblokovací systém podle zkratky ABS - *Antiblockier systém* – systém, který zabraňuje zablokování kola při brzdění, **brzdový asistent**, BAS - *Brake Assistant system* – brzdový asistent pomáhající řidiči při kritickém brzdění, **elektronický stabilizační program**, ESP - *Elektronic Stability program* – elektronický stabilizační program pomáhá stabilizovat automobil například při rychlém průjezdu zatáčkou.

5.1.2 Internacionalismy

V souvislosti s přejímáním slov zmíníme ještě slova mezinárodní. Proces internacionalizace je jednou z výrazných dominantních tendencí rozvoje slovní zásoby. Problematikou a podstatou internacionalismů se zabývala mezinárodní konference v Praze v roce 2003. Tyto tzv. internacionalismy tvoří zvláštní skupinu přejatých slov. „*Internacionalismů se užívá ve většině evropských a v části neevropských jazyků. Jsou to především nadnárodní lexikální jednotky řeckého nebo latinského původu, často uměle vytvořené z řeckých nebo latinských slovních základů (například slovo automobil).*“²⁹ Do této skupiny slov patří mezinárodní odborná terminologie. „*Charakteru internacionalismu nabývají dnes i slova přejímaná z jednotlivých národních jazyků. K internacionalismům lze řadit i slova vázaná na určité místní nebo časové prostředí, dále některá tzv. okřídlená slova a některá apelativovaná propria.*“³⁰

„*Některá z nich pronikají do spisovného jazyka buď jako slova přejatá, nebo kalkovaná. Od nich vznikají deriváty. Jazyková situace společná několika spisovným jazykům toto pronikání usnadňuje. Výsledkem jsou lexikální jednotky stejné v slovní zásobě několika jazyků.*“³¹ Tyto jednotky mohou být vzorem pro vytvoření dalších derivátů, které jsou specifické pro slovní zásobu pouze jednoho jazyka. Česky *naftovod* vs. polsky *nefteprovod*.

Internacionální povahu nabírají také přejatá pojmenování: *trucker*.

²⁹ MARTINCOVÁ, 1983, s. 102.

³⁰ *Příruční mluvnice češtiny*. Edited by KARLÍK, Petr; NEKULA, Marek; RUSÍNOVÁ, Zdenka. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002, s. 102.

³¹ MARTINCOVÁ, 1983, s. 27.

5.2 Slovo tvorba

Tvoření nových slov se považuje za specifický způsob vytváření nových pojmenování. V jazyce existují tři způsoby tvoření nových slov. Jedná se o derivaci (odvozování), kompozici (skládání) a abreviaci (zkracování).

5.2.1 Odvozování (derivace)

Právě odvozování představuje nejčastější způsob vzniku nových pojmenování. Nová pojmenování jsou utvořena na základě jiných, již existujících slov. Jde o slova jednoslovná vznikající morfologickými obměnami, slovo tvornými postupy. Takto utvořená jednotka je složena ze základu a formantu.

Mezi nejvíce rozšířené způsoby patří prefixace a sufixace.

5.2.1.1 Odvozeniny tvořené pomocí přípon (SUFIXACE)

5.2.1.1.1 Odvozování podstatných jmen (kategorie mutace nebo transpozice)

Substantiva ze substantiv

Jména konatelská

Tato kategorie je všeobecně velmi produktivní. I v naší sledované motoristické publicistice najdeme nemálo takových slov. Uvedená slova jsou od základového podstatného jména odvozena příponou -ař.

Mezi názvy konatelské řadíme také přejatá pojmenování internacionální povahy zakončená například na koncovku -er (-ér).

Sufix -ista

- trialista, -y m., účastník trialu (závodu automobilů)
- volkswagenista, -y m., příznivce automobilu značky Volkswagen

Sufix -ář/-ař

- autař, -e m. – milovník aut
- hondař, -e m. – příznivce automobilů a motocyklů značky Honda
- škodovkář, -e m. – příznivce automobilů značky Škoda

Další příklady: mercedesář, -e m., multipář, -e m., podvozkář, -e m. zmiňovaná slova skloňujeme podle vzoru muž.

Sufix -er/ér

- trucker (trakr i traker), -a m. – řidič trucku, závodník trucku
- tester (testeři), -a, m. – lidé testující nová auta

Uvedené odvozeniny se skloňují podle vzoru pán.

Substantiva z adjektiv

Názvy nositelů vlastností

Jsou pojmenování konkrétních substancí na základě vlastnosti nebo vztahu vyjádřeného adjektivem. Někdy bývá motivujícím základem spojení adjektiva se substantivem. Odvozenina pak zpravidla nese rod právě toho substantiva, tento postup se pak nazývá univerbizace.³²

Sufix -ec

- vlnovec, -ce, m. – pružný díl výfuku

Substantiva ze sloves

Jména činitelská

Jsou pojmenování osob na základě činností, kterou vykonávají. Jsou odvozena ze

³² *Příruční mluvnice češtiny*. Edited by KARLÍK, Petr; NEKULA, Marek; RUSÍNOVÁ, Zdenka. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002, s. 139.

slovesných základů.³³

Sufix -č

- předjížděč, -e, m. – řidič vozu, který má v oblibě předjíždění před ním jedoucích, pomalejších řidičů

Názvy výsledků děje

Sufix -ina

- ojetina, -y, ž. – ojeté auto
- sjetina, -y, ž. – sjeté, značně opotřebované pneumatiky

Sufix -ec

- ťukanec, -ce, m. – druh šrámu, který může vzniknout na laku auta

Názvy prostředků

Sufix -dlo

- zdržovadlo, -a, s. – motorové vozidlo na vozovce zdržující provoz

Sufix -or

- difuzor, [dy], -u, m. – kanál s plynule se zvětšujícím průtokovým řezem, ve kterém je zmenšována rychlost protékající tekutiny, takto se pohybová energie dané tekutiny mění v energii tlakovou
- Další příklady slov: názvy prostředků cyklovač, -e, m., omezovač, -e, m. – systém pro snížení síly používané při řízení aut uplatněním vnějších sil otáčejících koly.

³³*Příruční mluvnice češtiny*. Edited by KARLÍK, Petr; NEKULA, Marek; RUSÍNOVÁ, Zdenka. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002, s. 140.

5.2.1.1.2. Odvozování sloves (uvnitř kategorie mutace nebo transpozice)

Sufix -ovat

- rekuperovat, provádět rekuperaci – jedná se o proces, při kterém dochází k přeměně kinetické energie automobilu nebo jiného dopravního prostředku na využitelnou elektrickou energii. K této přeměně dochází při elektrodynamickém brzdění. Slovo rekuperace pochází z latiny. Sloveso rekuperovat můžeme považovat za dokonavé i nedokonavé
- repasovat – prohlížet stroj po zkušební jízdě, rozebírat. Sloveso repasovat je odvozeno od podstatného jména repase. Repase je rodu ženského pocházející z francouzštiny

5.2.1.2 Odvozeniny tvořené pomocí předpon (PREFIXACE)

Prefixací u nových substantiv se ve své studii zabývá Pavla Kochová.³⁴ Poukazuje na to, že právě prefixace je způsob tvoření nových slov, které má v současné době narůstající podíl.

Při prefixálním způsobu tvoření nových slov se využívá jednak předpon domácích, svoji úlohu však nabírají i prefixy internacionální.

Nyní se podrobněji podíváme na domácí i cizí prefixy. Mnohé z nich patří k slovotvorným prostředkům velmi produktivním. Z domácích předpon uplatňujících se při tvorbě nových slov jmenujme např.: mezi-, po-, pro-. Tyto předpony patří mezi produktivní domácí předpony. Jsou to však takové slovotvorné předpony, které jsou v současné době na ústupu.

5.2.1.2.1 Odvozování podstatných jmen

mezi-

- mezináprava, -y, ž.,
- mezipodlaha, -y, ž. – rozděluje zavazadlový prostor automobilu, vytváří plochu úložného místa,

³⁴ KOCHOVÁ, P.: *Prefixace u nových substantiv*. In *Neologizmy v dnešní češtině*, MARTINCOVÁ, Olga a kol., Praha : ÚJČ AV ČR (2005), s. 76–83.

K internacionálním předponám řadíme například předponu anti-, vice-, de-/des-/dez-, re-, post-, sub-.

de-

- demontáž, decelerace.

re-

Předpona re- patří mezi soubor substantivních lexémů. Mnohé z nich lze považovat za paralelně motivované. Vztahují se jednak ke slovesu, jednak k neprefigovanému substantivu.³⁵

- rekuperace – *rekuperovat*

Vedle předpon domácích a mezinárodních můžeme rozlišit ještě takzvané přechodné (nevyhraněné morfémy). Právě tyto předpony mají po stránce významové a funkční vlastnosti jak předpon, tak kořených morfémů. Část z nich přechází v předpony. Mezi takové prefixy řadíme předponu *polo-*, *pidi-*, *mega-*, *maxi-*, *mikro-*, *mini-*. Další část se vyvíjí směrem k přechodným morfémům, uplatňují se (další příklad není uveden, proto odstranit)ve věcných významech.

Krom toho existují ještě tzv. prefixoidy neboli přechodné morfémy. Prefixoidy klasifikujeme jako přechodné morfémy. Existence právě těchto prefixoidů ztěžuje klasifikaci ostatních prefigovaných substantiv.³⁶ Mezi prefixoidy řadíme *elektro-*, *super-*, *pseudo-*, *bio-*, *hyper-*.

bio-

(ve významu ekologicky čistý, přírodní, vyrobený s použitím přírodních, organických látek, preferující takové produkty)³⁷

Prefixoid bio- je zástupcem skupiny takových prefixoidů, které byly původně předponami a postupně se vyvíjejí směrem k plnovýznamovým komponentům nebo přechodným

³⁵ KOCHOVÁ, 2005, s. 80.

³⁶ Tamtéž, s. 79.

³⁷ MARTINCOVÁ, O. a kol.: *Nová slova v češtině 1. Slovník neologismů*. Praha: Academia 1998, s. 43.

morfémům – *eko-*, *euro-*, *kyber-*, *meta-*, *trans-*, *vice-*.³⁸

- bioetanol, -u, m. (bioethanol) – druh alternativního paliva,
- biodiesel, -u, m. – ekologické palivo pro vznětové motory,

elektro-

- elektroauto, -a, s. – automobil plně poháněný elektromotorem,
- elektrohybrid, -u, m. – jedná se přímo o typ auta,
- elektromobil, -u, m. (řečtina a latina) – jde o automobil s elektrickým pohonem, motorové silniční vozidlo. V globální ekonomické krizi se elektromobil stává pro svět zaklínadlem. Jedná se o dopravní prostředek poháněný čistě elektřinou, resp. elektromotorem napájeným baterií nebo generátorem. Elektřinou se však může pohánět prakticky vše. Už během 70. a 80. let 20. století se elektromobily začaly opět vyrábět.
- elektromobilista – řidič elektromobilu,
- elektromodel, -u, m. – model/typ automobilu/motocyklu, který má elektrický pohon,
- elektromotor, -u, m. (řečtina a latina) – elektrické zařízení měnící elektrickou energii na mechanickou práci, takový elektromotor se v současné době používá jako pohon pro řadu aut,
- elektropohon, -u, m. – pohon automobilů, skútrů, kol a jiných dopravních prostředků využívajících ke svému pohonu elektromotor,
- elektropřibližovadlo, -a, s. – elektromobil, auto na baterie,
- elektroskútr, -u, m. – skútr poháněný elektromotorem,
- elektrosmart, -u, m. – typ automobilu,

³⁸ KOCHOVÁ, 2005, s. 76–83.

super-

- superlexus, -e, m. – automobil značky Lexus, který disponuje výbornými schopnostmi a maximální výbavou.
- superlimuzína, -y, ž. – typ auta,
- supersedan, -u, m. – typ auta,
- supersport, -u, m. – typ auta,

turbo- (latina³⁹, ve významu obrovský, velmi výkonný)

- turboefekt, -u, m. – turboefektem se rozumí doba, která je třeba k vytvoření dostatečného tlaku ve výfuku automobilu potřebného k roztočení turbíny motoru,
- turbochladič, -e, m. – expanzní turbína snižující tlak a teplotu protékajícího vzduchu,
- turbodiesel, -u, m. – motor poháněný turbodieselem,
- turbokompresor, -u, m. – rotační lopatkový stroj na stlačování plynů,

Zmínme ještě skupinu prefixoidů, které se objevují ve významu zesilování, či naopak zeslabování významu slov. Patří sem například komponenty: *hyper-*, *mega-*, *mikro-*, *mini-*, *monstr-*, *multi-*, *nano-*, *nízko-*, *ultra-*, *velko-*. Komponenty *infra-*, *mikro-*, *mega-* a *mini-* nesou po stránce významové a funkční vlastnosti jak kořenného morfému, tak i předpony.

mikro- (řečtina⁴⁰, ve významu malý, nepatrný)

mikroauto, -a, s. – minivůz,

mikrohybridní (alternátor),

mikroturbína, -y, ž. – mikroturbínových motorů se využívá u hybridů, mikroturbíny se vyznačují nízkými emisemi a nízkou spotřebou, spalovací mikroturbínový motor pracuje na naftu či bionaftu,

mikrospánek, -u, m. (řečtina a latina) – velmi krátký, nepatrný spánek u řidičů, tento

³⁹ *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*. Praha: Academia, 2007 s. 460.

⁴⁰ Tamtéž, s. 179.

spánek má za následek řadu dopravních nehod,

mini- (první část složených slov mající v nových výrazech význam velmi malý, miniaturní⁴¹)

miniauto, -a, s. [-ny-] – velmi malé, miniaturní auto, určené zpravidla pro kratší tratě,

minibike [-ny-], -u, m. – jedná se o malý, zmenšený typ motocyklu, určeného pro motokrosově závody,

minikára [-ny-], -y, ž. – malá, miniaturní kára, čtyřkolové vozidlo, určené k závodění, k adrenalinové relaxaci,

minivůz [-ny-], -u, m. – velmi malý vůz, mikroauto, úsporný, malý automobil, určený pro jízdu ve městě.

Pavla Kochová ve své práci rozlišuje prefixoidy ještě na takové, které se postupně přehodnocují z původně plnovýznamových komponentů v předpony: *polo-*, *pidi-*, *mega-*, *maxi-*, *mikro-*, *mini-*.

pidizávodník.

Další skupina předpon se z původních vyvíjí směrem k morfémům přechodným: *para-*, *hyper-*, *ultra-*, *super-*.⁴²

5.2.1.2.2 Odvozování adjektiv (kategorie modifikace)

hyper-

- hypercitlivé - *hypercitlivé brzdy*,
- hyperostrý - *hyperostrý hot-hatch*,

multi-

- multilinková - *multilinková náprava*,

⁴¹ MARTINCOVÁ, O.: *Nová slova v češtině 2. Slovník neologizmů*. Praha: Academia, 2003, s. 352.

⁴² KOCHOVÁ, 2005, s. 82.

ultra-

- ultrapodrobný – *ultrapodrobný test*,

pseudo-

- pseudoterénní - *pseudoterénní vozidlo*,

Dalším způsobem odvozování je KONVERZE – *nakalibrované tlumiče*. Zmiňme ještě PREFIXACI-KONVERZI a PREFIXAČNĚ-SUFIXAČNÍ ZPŮSOB. Ve sledovaném subsystému nebyl žádný z těchto postupů zaznamenán.

5.2.2 Skládání (kompozice)

Kompozice je způsob tvoření slov, při kterém vzniká nové slovo ze dvou i více slovotvorných základů (plnovýznamových slov). Tento způsob tvoření lze klasifikovat jako hlavní. To je podmíněno především výsledkem působení cizích jazyků. Počet složených slov stoupá také vlivem internacionalizace. Objevují se v publicistice i v odborném stylu. Mezi taková slova patří i složeniny se spojovníkem. Složeniny z více než dvou slov jsou v češtině spíše vzácnou výjimkou. Slovo, které se skládáním utvoří, označujeme jako složeninu neboli složené slovo. Části vzniklého slova jsou členy složeniny. Význam složeniny se odchyluje od významu slovního spojení, které je jejím základem, zpravidla je užší (specializovaný).⁴³ Při tvoření slov skládáním se ve srovnání s odvozováním jeví skládání jako méně časté. V našem případě jsou však právě složeniny frekventovanější.

Při tvoření slov skládáním se k sobě připojuje několik částí, které jsou plnovýznamovými slovy. Můžeme tedy říci, že se k sobě připojuje několik slovotvorných základů. Spojovaným částem říkáme přední a zadní, případně ještě střední člen složeniny. Mezi nimi bývá vložena spojovací samohláska. Tu při analýze přiřazujeme k přednímu členu. Skládání bývá často doprovázeno odvozováním.⁴⁴

Příkladem složeného slova je složený výraz. Ne všechna slova, která níže uvádím, jsou čistými složeninami. Některá z nich vznikla kombinací různých způsobů tvoření.

V psaném textu se části složenin někdy píšou spojovníkem na švu složeniny. V případě kompozice rozlišujeme takzvaný vlastní způsob skládání, smíšený způsob skládání a zvláštní případy skládání. Ne vždy je jednoznačné, kdy jde o kompozita a kdy o přejímání.

Skládání podstatných jmen – základní příklady:

Čtyřkolka – motorové vozidlo se čtyřmi koly, podobné motocyklu, určené pro jízdu v terénu, *dálkomil* – motorové vozidlo schopné bez problému ujet dlouhé vzdálenosti, *dvoukolka* – nový typ automobilu s pohonem předních kol, například Range Rover či Lexus RX 450h FWD, *golfožrout* – okazionální označení nového modelu Opel Astra, který

⁴³ ŠMILAUER, V.: *Novočeské tvoření slov*. Praha: SPN, 1997, s. 13.

⁴⁴ CVRČEK, V. a kol.: *Mluvnice současné češtiny I, Jak se píše a jak se mluví*. Praha: Karolinum, 2010, s. 110.

měl zaútočit na výsadní prodeje VW Golf, *parkpilot* – část výbavy automobilu určené pro snadné a bezpečné parkování, *parkpilot* usnadní řidiči zaparkování v omezeném prostoru například ve městě, *předokolka* – vůz s pohonem předních kol, například značky Subaru Trezia, *rallykabriolet* – typ kabrioletu uzpůsobený pro závodění, *roomsterobijec* – okazionální označení konkurentů Škody Roomster, *tryskokancelář* – nová úprava mercedesu, model S65 AMG je uzpůsoben jako multimediální kancelář a je určený pro pracující miliardáře, vybavený nejnovějšími typy počítačů a vysokorychlostním internetem, *zadokolka* – automobil s pohonem zadních kol, například značky Alfa Romeo 4C GTA.

Další příklady:

air-

- airbox, -u [eəboks] subst. (angličtina) – krabice se vzduchovým filtrem,
- airwave [eəweiw] subst. (angličtina) – pomocí systému airwave se reguluje teplota v automobilech typu kabriolet značky Peugeot. Sedačky takového kabrioletu bývají vybaveny vývody teplého vzduchu. Vzduch následně proudí do zátylků cestujících,
- aircraft [eəskraft] subst. (angličtina) – toto zařízení je obdobné jako systém airwave. Airscarf však poprvé použila automobilka Mercedes-Benz. Zařízení je uloženo v hlavových opěrkách kabrioletů. Přínos popisovaného zařízení je oceněn především v chladnějším počasí, a to u aut se staženou střechou. Ze sedaček proudí teplý vzduch,

auto-

- autobranže, -e, ž., – automobilová zájmová oblast,
- autogentleman, -a, – klasický typ automobilu zpravidla staršího ročníku výroby,
- autosilo, -a, s. (řečtina a španělština) – budova s několika poschodími pro parkování a garážování automobilů a jiných motorových vozidel,
- autotaxi, nesklonné, s. – automobil určený k pronájmu, zákazník je přepraven z místa

na požadované místo za určitou taxu,

- autovrak, -u, m. (6. mn. -cích) – vrak automobilu,
- autovrakoviště – místo, kde se shromažďují vraky aut pro případný další prodej či rozprodej na náhradní díly,

moto- (latina, význam související s motorismem, automobily⁴⁵)

- motovýzbroj, -e, ž. – vybavení a potřeby pro motorkáře a jejich jízdu na motorce – přilba, obuv, bunda, brašna a podobně,
- mototuristika, -y, m. – turistika, cestování autem, motocyklem,
- motosalon, -u, m. – přehlídka nových vozů, například motosalon v Brně, motosalon v Ženevě,
- motonovinka, -y, m. – novinky, které se udály ve světě motorismu, novinky v oblasti automobilů a motocyklů,

motor- (bylo přejato z latiny prostřednictvím francouzštiny⁴⁶)

- motormanagement, -u, m. – tímto výrazem označujeme elektronicky řízenou jednotku zajišťující optimální plnění a u zážehových motorů také správný okamžik zapálení směsi,

retro- (z latiny převzato do francouzštiny a poté do angličtiny⁴⁷)

- retrolook – mající starší vzhled, například automobil,
- retrofiat, -u, m. – automobil značky fiat mající retrodesign,
- retroauto, -a, s. – veterán,
- retrokřižník, -u, m. – typ automobilu, retro design, automobil postaven podle automobilů, které se konstruovaly v Americe ve třicátých letech,
- retrosporták, -a, m. – sportovní automobil staršího typu výroby,

⁴⁵ *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*, Praha: Academia, 2007 s. 360.

⁴⁶ Tamtéž, s. 187.

⁴⁷ *Slovník cizích slov*, s. 372.

show- (angličtina)

- showcar [šoukár], -u, m. – předváděcí vůz,
- showroom [šourúm], -u, ž. – předváděcí místnost, prostor k vystavování, předvádění výrobků, například automobilů na autosalonech,

super- (latina⁴⁸, ve významu výjimečný, mimořádný, prvotřídní⁴⁹)

- supermotard, -a, m. – jedná se o typ motorky. Jde o jakési enduro se silničními koly. Enduro je typ motorky, která je určena k jízdě v terénu,
- superbike [superbajk], -u, m. – motocykl určený k silničním závodům, tato motorka se vyznačuje silným motorem,

truck- (angličtina, ve významu souvisejícím s velkými závodními vozy, trucky)

- truck [trak], -u, m. (6. mn. -cích) – nově ve významu speciálně upravený závodní tahač,
- trucktrial, -u – soutěž trucků (těžkých vozů),

Složeniny hybridní

Tzv. hybridní složeniny vznikají spojením dvou nebo více slovotvorných prvků (základů, předpon a přípon) rozdílných co do původu v jednom slově.⁵⁰

Můžeme rozlišit tři typy hybridních slov:

1. Spojení předpony cizího původu s domácím základem
2. Spojení domácího základu s příponou cizího původu
3. Složení cizího a domácího základu v jednom slově.⁵¹ Třetí způsob přímo charakterizuje zmiňovanou hybridní složeninu

V češtině jsou jevem novým. Ne vždy je však vznik právě těchto jednotek závislý na

⁴⁸ *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*, 2007, s. 423.

⁴⁹ MARTINCOVÁ, O.: *Nová slova v češtině 2. Slovník neologizmů*. Praha: Academia, 2003, s. 483.

⁵⁰ Mejstřík, V.: *Tzv. hybridní složeniny a jejich stylová platnost*. In.: Naše řeč č. 1, ročník 48/1965. Dostupné z internetové adresy: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=5091>

⁵¹ Tamtéž.

působení cizích předloh. Podnětem pro vznik hybridních složenin je především potřeba dát pojmenování novým jevům v oblasti odborného a poloodborného vyjadřování. Dále pak se již vžitě prostředky a pojmenování nahrazují výrazy více aktualizovanými, a to především v publicistické oblasti. Při vytváření nových hybridních složenin se také uplatňuje tendence k internacionalizaci. To znamená, že obě části složeniny jsou cizího původu.

V našem případě se v takových slovech uplatňují některé řecko-latinské základy. Mezi složeniny hybridní lze řadit i již zmiňované prefixoidy.

Například: *elektropřibližovadlo, minivůz, mikroauto, turbomotor, supersport*.

5.2.3 Zkracování (abreviace)

Zkracování je okrajový způsob obohacování slovní zásoby. Zkracováním souslovných pojmenování vznikají slova zkratková a zkratky. Ve sledovaném subsystému se vyskytuje velký počet tzv. iniciálových zkratk. K abreviaci lze kromě zkratk a zkratkových slov zařadit také univerbizaci.

Zkratková slova

Zkratková slova vznikají tzv. morfologickým zformováním zkratk. Například zkratka *TDI*, označující typ motoru, se zformuje do zkratkového slova *TDIčko*. Tento výraz se pak morfologicky skloňujeme podle vzoru město. Tím se docílí skutečnosti, že se původní daná zkratka může skloňovat, lépe se tak i vyslovuje. Taková slova vznikají a používají se především v psaném jazyce, jejich mluvená podoba je sekundární. Zkratková slova mluvnicky vystupují jako podstatná jména, a to především vlastní.

Dalšími příklady jsou *eMkový (bavorák), GPSka, SUVčko, X1-ky*

Tzv. iniciálové zkratky⁵²

ACC – Adaptive Cruise Control

APS – Auto Pilot System

BAS – Brake Assistant System

CDI – Common Rail Direct Injection

CRZ – Compact Renaissance Zero

⁵² Vysvětlení významu podrobně popsáno ve slovníku pojmů na konci práce.

DPF – Diesel Particle Filter
DSG – Direkt-Schalt-Getriebe
EPS – Electrically Powered Hydraulic Steering
ESP – Electronic Stability Program
FSI – Fuel Stratified Injection
GIS – Geographical Information System
GPS – Global Positioning System
GTI – Gran Turismo Injection
HDC – Hill Descent Control
HTP – High Torque Performance
LPG – Liquified Petroleum Gas
OHC – Over Head Camshaft
PSF – Power Steering Fluid
TDI – Turbo Diesel Injection
TDCi – Turbo Diesel Common Rail Injection
TDDi – Turbo Diesel Direct Injection
THP – Turbo High Pressure
TSI – Twincharger Stratified Injection
RTF – Run Flat Tyres
SUV – Sport Utility Vehicle

5.2.4 Univerbizace

Univerbizace je způsob tvoření slov, při němž dochází k nahrazení víceslovné lexikální jednotky jednoslovnou. Víceslovná jednotka je podrobena úpravě. Univerbizaci chápeme jako úpravu již existujícího pojmenování. Jednoslovným pojmenováním se někdy ruší nevýhoda pojmenování víceslovných, zejména jejich délka a většinou neschopnost tvořit odvozeniny. Projevuje se zde také snaha o jazykovou ekonomii. Univerbizací tedy rozumíme přechod sousloví v jednoslovné pojmenování. Existují i případy, kdy motivující jednotka zcela zanikne a je plně nahrazena univerbizovaným výrazem.⁵³ K tvoření nových slov prostřednictvím univerbizace se využívá produktivních odvozovacích přípon.

⁵³ *Encyklopedický slovník češtiny*. Ed. KARLÍK, P.; NEKULA, M.; PLESKALOVÁ, J. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002, s. 505.

Například -ák, -áč, -ovka apod. Univerbizované výrazy se lépe ohýbají a jsou vhodnějším východiskem pro derivaci nežli víceslovná pojmenování. Tento proces se nejvíce uplatňuje v běžné mluvě, v profesním a slangovém vyjadřování. Univerbizované jednotky bývají nespisovné, mohou však proniknout i do spisovného jazyka a stát se neutrálnějšími nežli původní víceslovná pojmenování.⁵⁴ Univerbizované názvy mají i své nevýhody. K těm patří jejich homonymita. Ta se projevuje například u názvů označujících ve spisovném jazyce číslice. Z oblasti sledovaného subsystému zmiňme například slovo *sporták*.

Odvozeniny

Tvar původního sousloví zůstává zpravidla jako synonymum oficiální. Tyto univerbizované jednotky jsou utvořeny z odvozujícího kmene adjektivního pojmenování.

benziňák, cesták, cílovka, dýzlák, maximálka, nafták, obytnák, sporták, supercesták, teréňák,

Složeniny

Autodoprava - automobilová doprava – řada složenin lze interpretovat i jako univerbizované jednotky

Univerbizovaná slovesa

blinkrovat – svítit blinkrem.

Encyklopedický slovník češtiny uvádí několik způsobů vzniku univerbizovaného výrazu:

a) přechod v kompozita, b) kondenzace ve spřežky, c) nahrazení sousloví sufixálním útvarem, d) substantivizace adjektiva při ztrátě substantivního členu sousloví, e) elipsa specifikujícího adjektiva, f) tvoření zkratkových slov, g) metonymicky motivované tvoření.

Jako zástupce uveďme například: nahrazení sousloví sufixálním výrazem, viz níže uvedené výrazy:

čtyřkolka, krabicák, maximálka, palubka, přístrojovka, služebák, soutěžák.

⁵⁴ Tamtéž, s. 506.

Tyto výrazy nesou charakter slangových výrazů. Jsou zde také výrazy běžné mluvy: *cestovka, exkluzivka, finálovka, lidovka, masovka, palubka, sériovka, stylovka, totálka, tuningovka*.

Všechny tyto výrazy nesou znak slovotvorné homonymie. Bez konkrétního kontextu nedokážeme určit přesný význam daných komponentů. Například lexikální jednotka *cestovka* může nést hned několik významů: 1. *cestovní kancelář*, 2. *cestovní rychlost*, 3. *cestovní kancelář*.

Václav Lábus ve své přednášce *Neologie v motoristické publicistice*, která byla přednesena na studentském workshopu *Žďárek v Jilemnici* v prosinci 2005 uvádí následující dělení univerbizátů:

Metonymicky motivované tvoření, při němž se univerbizovaným pojmenováním stává výchozí substantivum, z něhož bylo odvozeno určující adjektivum motivujícího víceslovného pojmenování.⁵⁵

Automat – automobil vybavený automatickou převodovkou, *benzin pod kapotou* – benzinový motor – auto s benzinovým motorem, *centrál* - centrální zamykání, *manuál* – manuální převodovka, *univerzál*, *sedadla v elektrice* – okna na elektriku.

Charakteristickým znakem těchto lexémů je čistě desufixální tvoření.

Univerbizáty typu čtyřdvěř

Čtyřdvěř, čtyřválec, desetiválec, devatenáctipalce, dvanáctiválec, dvouapůllitr, dvoulitr, dvouválec, jedenadvacetipalce, osmiválec, osmiventil, patnáctipalce, pětidvěř, prototypy, protiprokluz, sedmnáctipalce, supersport, šestiválec, šestnáctiválec, šestnáctiventil, tříválec, turbodvouválec, xenony;

přechod v kompozita

přímovstřík - s *přímým vstřikováním*.

⁵⁵ HLADKÁ, Z.: *Univerbizace*. In.: *Encyklopedický slovník češtiny*. Ed. KARLÍK, P.; NEKULA, M.; *Encyklopedický slovník češtiny*, 2008, s. 505.

Opakem zmiňovaného způsobu vzniku neologismů je multiverbizace. Nahradíme-li jednoslovné pojmenování souslovím, bude se jednat právě o multiverbizaci. Tyto typy slov nebyly ve sledovaném okruhu neologismů shledány.

5.2.5 Sémantické změny existujících slov

Významové změny existujících slov jsou jedním ze způsobů, jak lze měnit slovní zásobu. Některá slova mohou nabírat nového významu, než jaký původně nesou. Prostřednictvím tohoto tzv. sémantického tvoření dochází k rozšíření počtu nebo specializaci původního významu už existujících slov, popřípadě jeho přenášením. Neologismy sémantické vznikají různým přesunem původního významu. K hlavním způsobům tohoto obohacování slovní zásoby patří metafora a metonymie. Kromě těchto dvou typů sem dále podle Příruční mluvnice češtiny řadíme:

rozšiřování (generalizaci významu) například slovo servis (místo, kde provádějí opravy automobilů). Naproti tomu slovo servis označuje i inzertní servis nebo servis zpravodajský.

významovou abstraktizaci a konkretizaci. Jako variantu přeneseného pojmenování lze počítat i eufemismus a dysfemismus.

Metafora. Tradičně je jazyková metafora vykládána jako pojmenování skutečnosti prostřednictvím výrazu primárně označujícího skutečnost něčím podobnou. Společný znak daných slov nebývá znakem podstatným, ale nápadným.⁵⁶ Podobnost denotátů se týká většinou tvaru, barvy, umístění, rozsahu nebo funkce. Můžeme rozlišovat metaforu několikerého typu. Metafora jednak může být aktuální, ta, která byla utvořena pro jeden konkrétní kontext, anebo uzuální, ta, která je v jazyce již ustálená.

Příklady některých metafor. Pojmenování substance podle podobnosti s jinou substancí:

***čumák** – předek automobilu, **koráb** – karoserie auta, **koš** – spojkový koš držící u sebe spojkové lamely, **krk** – u motocyklů trubka, na které se točí řídítka, **šála** – kluzké ložisko, zpravidla měděné či teflonové, **vidlička** – přesuvník kol, **vlaštovka** – držák převodovky,*

⁵⁶ Příruční mluvnice češtiny, 2002, s. 97.

Aktuální autorské metafory. Příklady slov, které uvedeme, nejsou neologismy v pravém slova smyslu. Jedná se o aktuální autorské metafory ozvlášťující text. Takovýchto metafor najdeme v motoristické publicistice mnoho. Například:

alfa je krasavice, alfa je záchranářka, audi jezdí jako víno, audina má hlad po otáčkách, auto bylo obuto novými pneumatikami, čistokrevný závodník, čistokrevný elektromobil, čistokrevný rolls, dát autu napít, draveček z chovu GTI, fabie supí, jeho(?) vystřelí z nuly na sto, motor si pod kapotou ševelí, nádherná symbióza, nové BMW X3 se už prohání po silnicích, pracant ve smokingu, profík každým coulem, rekreační sportovec, španělský zuřivec, yeti si brousí drápy na titul evropského auta roku.

Metonymie. Metonymií chápeme přenášení významu na základě vnitřní souvislosti. Tato souvislost je povětšinou prostorového, časového, kvalitativního, funkčního nebo příčinného či jiného charakteru. Opět, jako metafora, i metonymie bývá klasifikována do několika typů. Metonymie strukturní, kontextová, etymologická. Stejně tak se rozlišuje metonymie na aktuální, např. *americká zmije, Japonec z Polabí*, a uzuální: *koňská síla* – (například: *555 koní, stodvacetikoňová verze, stosedmdesátikoňový dvoulitr, stiskem startéru probouzím k životu zdánlivě kultivované stádo téměř sto sedmdesáti koní*), *benzín pod kapotou, profík* – automobil vykazující kvalitní jízdu, výkonnost a bezchybné parametry; také profesionál.

5.2.6 Neologismy vzniklé spojováním slov, tj. SOUSLOVÍ

Sousloví chápeme jako ustálené slovní spojení, významově chápané jako jeden celek. Ve větě vystupuje jako jeden celek, který není možno dělit na části, aniž by se ztratil svůj původní význam. Tento způsob tvoření je maximálně frekventovaný způsob obohacování slovní zásoby.

Nyní se podíváme, za jakých podmínek je možné sousloví rozkládat. Michal Mulač⁵⁷ ve své práci definuje dva způsoby rozkladu sousloví:

⁵⁷ Př.: MULAČ, Michal < michal.mulac@volny.cz >. *Jazyková pravidla při vytváření jednojazyčných tezaurů* [HTML dokument] <http://www.volny.cz/michal.mulac/seminar/jazykovapravidla.htm>

A. sémantický rozklad

B. syntaktický rozklad

Každá dílčí složka takového výrazu může opět sloužit jako samostatná lexikální jednotka. Jednotlivá sousloví můžeme rozkládat několika způsoby.

A. základ neboli řídicí člen

Jedná se o substantivum, které vyjadřuje určitou třídu jevů, jejímž členem je lexikální jednotka jako celek. Například slovo *pohon* v *sousloví hybridní pohon*.

B. modifikátor

Jde o část sousloví, která směřuje k určité charakteristice, zpřesnění nebo rozlišujícímu znaku, po připojení k danému základu zužuje jeho významový nebo stylistický odstín a vyjadřuje tak jednu z jeho podtříd. Jako příklad uveďme například slovo *hybridní* ze *sousloví hybridní pohon*.

C. Sousloví ponechaná beze změny

Sousloví je natolik běžné, že jeho rozklad na menší části by vyvolával nedorozumění.

V sousloví se preferuje dodržovat přirozený slovosled. Substantiva v základu sousloví lze označit jako samostatné lexikální jednotky nesoucí význam.⁵⁸

Příklady sousloví ze sledovaného subsystému:

U daných sousloví jde zpravidla o kombinaci přívlastku a jména. Přívlastek stojí ve většině případů v antepozici. Přívlastek může mít i formu postupně rozvíjející. Jedná se o odborný styl, který se používá u popisu automobilů.

adaptivní světlomety, aerodynamický hluk, adaptivní tempomat, bonbonovitá sedadla, brzdová kapalina, čtyřpístkový třmen, dvouhmotový setrvačník, dvoulitrový turbodiesel, dvouseťkoňový motor, homologovaný díl, hybridní pohon, hybridní tříkolky, hydrodynamická převodovka, nakalibrované tlumiče, osmnáctipalcová pneumatika, parkovací senzor, podvozkový kit, polykarbonátová skla, sedmnáctipalcová pneumatika,

⁵⁸ Tamtéž.

suchá hmotnost, symetrické pneumatiky, třicestný katalyzátor, xenonová výbojka, xenonové světlomety.

5.2.7 Okazionalismy

Okazionalismy jsou zpravidla slova, která jsou tvořená a užívána příležitostně. Vykazují rys náhodnost, nahodilosti. Často vyjadřují citové, hodnotící postoje mluvčího, lze u nich rozlišit znak expresivnosti. Podle Martincové⁵⁹ zřídka pojmenovávají nové předměty, jevy skutečnosti, nové obsahy vědomí. Především přisuzují jméno obsahům vědomí jazykově ztvárněné jiným názvem. O to však více vyjadřují citové hodnotící postoj jedince, který je vytváří, i jeho záměr působit na adresáta. Po významové a formální stránce to jsou jednotky se značně sníženou komunikativní funkcí.

Okazionalismy můžeme také charakterizovat jako neologismy autorské, individuální, jako neologismy stylistické, z hlediska jejich frekvence jsou označovány jako neologismy řídké. Mají zvláštní postavení a specifický vztah k ustáleným jednotkám slovní zásoby. Jejich užití je jednorázové, je vázáno na jeden jediný kontext. Vznikají za účelem ozvláštnění.

Takováto pojmenování můžeme klasifikovat do dvou skupin podle toho, jaké je kategoriální zařazení pojmenovávaného jevu:

1, Pojmenovávají substanci, děj, vlastnost, okolnostní určení: *autovod* (spolujezdec).

2, Vznikají i tzv. sémantickým tvořením. U těchto pojmenování nezáleží na nové formě, ale na novém významu: *golfožrout, roomstrobijec*.

⁵⁹ MARTINCOVÁ, 1983, s. 45.

5.2.8 Slang

Níže uvedená slova jsou příkladem motoristického slangu. I v motorismu, stejně jako v jiných odvětvích se vyskytuje řada slangových výrazů. Co přesně rozumíme pojmem slang, jsme zmínili již výše. V této práci budeme právě tuto vrstvu slovní zásoby chápat jako jeden ze způsobu, prostřednictvím nichž vznikají nová slova. Ve slangových výrazech nacházíme určitý ráz expresivnosti a nespisovnosti. Slangové výrazy se tvoří jak postupy slovotvornými, tak transpozičními. Mezi slangovými pojmenováními se objevují i odborné termíny a názvy přejaté.

Michaela Černá⁶⁰ ve své práci klasifikuje slangismy podle následujících kritérií.

Postupy transformační:

A. Odvozování

driftovat – jízda řízeným smykem zadní nápravy

chlupatý – příslušníci Policie ČR

B. Skládání

Hlinomaz – offroadový jezdec cross nebo enduro

C. Zkracování a mechanické krácení

LMA – Lost Motion Assembly [elemáčka]

D. Překrucování

Jawasaki – motocykl české výroby s originálními úpravami

Postupy transpoziční:

A. Metaforické přenášení

⁶⁰ ČERNÁ, M.: *K tvoření slov v počítačovém slangu*. In.: *Opera Academiae Paedagogicae Liberecensis*. Series Bohemistica. Vol. III, MMV, Eurolingua 2004, editor Oldřich Uličný, Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2005, s. 63–67.

***batůžek** – spolujezdec na motocyklu, **noty** – technický a řidičský průkaz vozidla, **papíry** – viz noty, **komáří roj** – společná vyjížďka motocyklů malých kubatur, **šála** – kluzné ložisko, **škopek** – bezpečnostní ochranná motocyklová přilba,*

B. Metonymické přenášení

***koží dech** – český kultovní moped značky Stadion, **dát autu napít** – sešlápnout plynový pedál,*

C. Pojmenování víceslovná

***hladový voko** – kontrolka rezervy na palivoměru,*

D. Přejímání

K přejímání nejčastěji dochází prostřednictvím anglického jazyka.

***Hagus** – podélné střešní nosiče, podélníky.*

***Kickdown** [kikdaun] – jedna z funkcí automatické převodovky. Při plném sešlápnutí plynového pedálu dá řídící jednotka povel k podřazení na co nejnižší možný převodový stupeň. Funkce kickdownu bývá využívána například při předjíždění a je jí vybavena většina automatických převodovek.*

***Lowrider** [ləuraidr] – typ automobilu s upraveným podvozkem umožňující jízdu pouhých pár centimetrů nad zemí nebo neuvěřitelně vysoké skoky na místě. Takto snížený a upravený podvozek je většinou vybaven řadou elektro-hydraulických pump a akumulátorů.*

Sledované neologismy můžeme rozdělit i podle následujících hledisek:

Expresivní slangismy:

***Mršiny od žabožroutů** – auta původem z Francie, **pekáč** – malý motocykl Jawa 50 Pionýr.*

Slangismy nabírající status profesní mluvy, odborné termíny:

***Čtyřkolka** – vozidlo s pohonem obou náprav, **dehet** – naftový (vznětový) motor, **haubna** – kapota vozidla, **hrnek** – válec, např. šestihrněk označuje šestiválcový motor, **kvalt** – rychlostní stupeň, **lauf** – výfuk, **metla** – metalická barva, **předohrab** – slangové označení*

automobilu s předním pohonem. Pohon předních kol je dnes nejvíce užívanou koncepcí přenosu výkonu od motoru na vozovku, **šajtle** - vozidla značky Škoda, **šibr** – střešní okno automobilu, **švihadla** – manuálně stahovatelná boční okna, **zadohrab** – slangové označení automobilu s pohonem zadních kol. Pohon zadních kol dnes již nepatří mezi nejrozšířenější koncepce přenosu výkonu od motoru na vozovku. Nejčastěji jej využívají automobily, které mají sportovní ambice.

Slangismy pro ozvláštnění textu:

Benga – příslušníci Policie ČR, **běňo** – palivo nejčastěji typu benzin natural 95, **kat** – katalyzátor, **komár** – malý motocykl s objemem do 50 ccm, **kůň** – oblíbená motorka, **na hlinách** – hliníkové desky kol, **plechovka** – označení motorkářů pro libovolné vozidlo, **rakev** – úložné zařízení montované na střechu vozidla, **švestky** – příslušníci Policie ČR⁶¹, **zmrzlina** – moto s čtyřválcovým motorem, často kapotované.

Řada z těchto názvů má pro jednu věc více pojmenování. Většina pojmenování spadá do motorkářské oblasti. Například *batůžek-klíště*, *ledviňák*, *přítulka*, *přísavka*.

⁶¹ Jmenované slangové výrazy dostupné z internetové stránky: <http://www.novinky.cz/auto/187124-sibr-hrnek-rakev-aneb-jak-rozlustit-automobilovy-slang.html>.

6 FORMÁLNÍ STRÁNKA NEOLOGISMŮ V MOTORISTICKÉ PUBLICISTICE

Při psaní a výslovnosti přejatých neologismů záleží na povaze daného slova a na jeho četnosti. Slova vyskytující se vícekrát jsou postihnuta daleko větší mírou začlenění z toho důvodu, aby se jejich užívání usnadnilo. U neologismů dochází ke kolísání v pravopisu. Zároveň dochází k silné tendenci zachovat pravopisnou podobu.

U sledovaných nových lexikálních jednotek se výslovnostní a pravopisná stránka zpravidla příliš neliší. U těchto slov proběhla ortografická adaptace. Přizpůsobení pravopisu a výslovnosti mnohdy spočívá pouze ve výměně grafémů (hybrid-hybrid, liftback-liftbek). Naopak adaptaci nepodléhají ta slova, která se píše a vyslovují odlišně (showroom-šourúm).

7 FREKVENCE

V následující kapitole se zaměříme a frekvenci analyzovaných lexikálních jednotek. Srovnáváme jak neologismy z motoristických časopisů, tak televizních pořadů.

V příspěvcích a článcích na internetovém portálu auto.idnes.cz se nejčastěji vyskytovaly z množiny slov neologismy typu *hatchback*, *hybrid*, *miniautomobil*, *supersport* apod. Tyto lexikální jednotky byly v hojném počtu zastoupeny také v obou dalších sledovaných objektech, a to tedy jak v motoristickém časopisu Svět motorů, tak v samotném pořadu **Autosalon**. Co se týče slovní zásoby, motoristická publicistika představuje specifickou oblast.

Články na internetovém portálu www.auto.idnes.cz byly jednoznačně nejvíce nabitý podstatnými jmény významově spojenými s novými typy aut a karoserií. Pro příklad uveďme například *fastback*, *hatchback*, *roadster*. Dále pak zde převažoval výskyt univerbizovaných výrazů typu *krouťák*, *nafták*, *sporták*, *teréňák*. Na tomto portálu se vyskytovalo také nejvíce výrazů nespisovných a slangových.

V časopise **Svět motorů** dominovalo jednoznačně podstatné jméno *hybrid*, a to v rubrice Technika. V jednom čísle se jich v průměru objevilo až deset. Na druhém místě v počtu četnosti převažoval odborný termín *turbodiesel*. Dále se objevovala slova *full-hybrid*, *facelift*, *elektrohybrid*, *liftback*, *turbodmychadlo*, *supersport*.

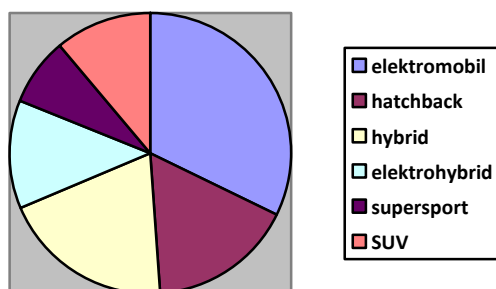
V pořadu **Autosalon** nejvíce převažovala slova jako *crossover*, *hybrid*, *offroad*. Stejně jako v ostatních magazínech se tu často objevuje zkratka *SUV*, *TDi* a další.

Vidíme tedy, že ve všech třech analyzovaných a zkoumaných zástupcích motoristické publicistiky dominovala nad ostatními slovními druhy především podstatná jména.

Po analýze námi vybraných motoristických periodik lze sestavit graf, který ukáže slova s největší frekvencí.

8 GRAF ČETNOSTI SLOV

Graf č. 1: Nejfrekventovanější neologismy (celkově)

9 SLOVNÍK TEMATICKÝ

Sesbírané a sepsané neologismy jsou v další části práce rozčleněny do jednotlivých kategorií. Ty se vyznačují svým společným tématem. Ve slovníku nejsou zařazena všechna slova z práce. Slovník postihuje převažující tendence a nejčastější zástupce.

Typy aut

Crossover, double decker, elektro hybrid, elektromobil, elektropřibližovadlo, elektrosmart, etalon, full hybrid, hybridní auto, hybridní prius, hybridní supersport, kompakt, kupé-e-tron, lowrider, micro hybrid, mikroauto, mild hybrid, minicooper, minivan, minivůz, outlander, plug-in hybrid, předfaceliftová octavie, předokolka, retroauto, sportage, sportřák, super hybrid, supersedan, supersport, supersportřák, teréňák, touran, truck, zadokolka.

Slang – předohrab, zadohrab.

Typy motocyklů

Elektroskútr, enduro, hybridní tříkolka, minikára, quadster, superbike, supermotard.

Typy motorů

Asynchronní elektromotor, benziňák, dýzlák, elektromotor, FSI, nafták, osmiválec, šestiválec.

TDCi, TDDi, TDI CR, TDI PD, TDi, THP, tříválec, turbodiesel, turbomotor.

Slang – šestihrnek.

Typy karoserií

Cabrio, combi, GTI, hatchback, hot-hatch, kupé, liftback, MPV, offroad, roadster, sedan, SUV, targo.

Autosoučástky, náhradní díly

Bi-xenonové světlomety, difuzor, DPF, DSG, lithium-iontové akumulátory, nikl-metalhydridové baterie, simmering, turbochladič, upside down vidlice,

Slang – čumák, haubna, hrnek, lauf, koráb, koš, krk, letňák, na hlinách, plyňák, šála, špajska, vidlička, vlaštovka.

Označení lidí, osob

Autař, autovod, dilař, elektromobilista, hondař, mercedesář, motorkář, primáři, priusář, trialista, tuneři, volkswagenista.

Výbava automobilů

ACC, adaptivní tempomat, airbox, airscarft, airwave, aktivní tempomat, APS, audiosoustava, audiosystém, BAS, common rail, Connect Nav, downsizing, easy go, elektromechanický systém, elektropohon, EPS, ESP, funkce overboost, GIS, GPS, handsfree, HDC, head-up-display, hi-tech výbava, hybridní systém, hybridní ústrojí, keyless access, kickdown, kokpit, led-svítilny, manuallithium-iontové baterie, pakt Blue drive, parkpilot, powerbook, předvstřík, quadster, quattro, radarový tempomat, rozvor náprav, senzor Easy-open, sky Window, systém stop and start, tuhá náprava, twindoorové dveře, výbava BMT.

Slang: frontend, plecháč, rakev, švihadlo, šibr, zvedák.

Opravy/prohlídky automobilů

Bodykit, hybridizovat, rekuperace, repasovat, shakedown.

Změny designu automobilů

Facelift.

Automobilové/sportovní soutěže

GrandPrix, trucktrial.

Ostatní

Army look, aerodynamický hluk, aretace páček, autovrak, autovrakoviště, autotaxi, autosílo, autoservis, automagazín, downsizing motoru, elektroticho, elektrošoky, infraport, kevlar, lancerizace, maximálka, metalíza, meziplyn motorárna, motosalon, motosoučástka, mototuristika, motovýzbroj, odstředivka, outback, platforma, rekuperace, retrolook, sebeoslňování, showroom, subwoofer, turboefekt.

Slang: kvalt, metla.

Paliva

Bioethanol, biodiesel, bioplyn, LPG.

Slang: Béňo.

Způsob jízdy

Slang: bárnec, čipovat, forsáž, dávit to, driftovat, jet kládu, jet kudlu, kochačka, na kolínko, ofat, orat, přefórovat, rvát sako, šnekovat, vylágrovat, zabrňkat, zad'ák.

ZÁVĚR

V diplomové práci *Neologismy v současné motoristické publicistice* byly zkoumány a analýze podrobovány neologismy ze specifické oblasti publicistiky. Tato práce poukazuje na trendy v obohacování slovní zásoby u zájmové skupiny, a sice u motoristů. Obsahuje část teoretickou a jazykovou analýzu neologismů. Cílem diplomové práce bylo zaznamenat a rozebrat nové lexikální jednotky, vyskytující se ve zvoleném subsystému. V práci byly popsány jednotlivé metody vzniku nových slov. Následně se ukázalo, jaké typy neologismů ve sledované oblasti převažují.

Nejvíce se zde uplatňuje metoda přejímání slov z cizích jazyků. Přesvědčili jsme se, že neologismy pronikají do slovní zásoby českého jazyka především z angličtiny. Jako zástupce uveďme například - *airwave, hybrid, downsizing, liftback, hatchback, showcar*. Ze slovotvorných způsobů tvoření se hojně objevovala prefixace a skládání slov. Zastoupení zde měly takzvané prefixoidy – *elektropřibližovadlo, supersport, hypercitlivý*. V důsledku snadnější operace se slovy či jazykové ekonomie se objevovaly i různé způsoby zkracování slov. Například zkratková slova jako je *TDIčko [té-dé-íčko]* nebo *SUVčko [es-ú-véčko]*. Ve značné míře se uplatnila i univerbizace – *cílovka, klikovka, krabicák, maximálka, nafťák, přístrojovka, stylovka*. Naopak multiverbizaci jsme ve sledovaném subsystému nezaznamenali. Velké zastoupení zde neslo také odvozování, a to především podstatných jmen – *testeři, předjížděč, zdržovadlo*. Časté bylo i získávání neologismů tzv. sémantickým tvořením. Již existujícím slovům a lexikálním prostředkům byl přiřazen další nový význam – *krk, koš, šála, vidlička*. Velké zastoupení zde měla také typická sousloví. Ta se nejčastěji vyskytovala v podobě adjektiva spojeného s řídicím substantivem – *adaptivní světlomety, podvozkový kit*. Neopominutelné místo ve sledovaném druhu publicistiky mají i slangové výrazy, které velmi často nabírají status profesní mluvy – *předohrab, švihadla, zadohrab*.

Analýzu neologismů doplnila kapitola o frekvenci slov a graf, který poukázal na nejčtenější slova. Rozebrána byla výslovnostní a gramatická stránka sledovaných neologismů. U daných lexikálních jednotek dochází k silné tendenci zachovat původní pravopisnou podobu.

Některé neologismy nesou výrazný prvek stylové příznakovosti. Jsou výsledkem jazykové kreativity, jeví se mnohdy neobvykle, zvláště. Právě svojí neobvyklostí obohacují publicistický text. Jen minimální množství z nich se udrží a plně se začlení do běžné slovní zásoby českého jazyka. Motoristická oblast je jednou z oblastí, kde dochází k nezadržitelnému vývoji slovní zásoby, proto je nutné všechny zmiňované a analyzované lexikální jednotky považovat za neologismy s časově omezenou platností.

Ve slovníku tematickém bylo pro třídění neologismů jako kritérium jejich dělení do skupin zvoleno téma, specifický obor motorismu, kterého se týkají. Nejhojnější zastoupení vykazovala oblast týkající se náhradních dílů a výbavy automobilů. Tento slovník obsahoval pouze nejčastější slova, na která jsme ve zvoleném materiálu narazili.

Excerpce neologismů odhalila slovní zásobu motoristů. Analýza nastínila dílčí tendence obohacování slovní zásoby a vzniku nových slov.

POUŽITÁ LITERATURA

Primární literatura

Svět motorů, 28, 2009.

Svět motorů, 29, 2009.

Svět motorů, 39, 2009.

Svět motorů, 40, 2009.

Svět motorů, 41, 2009.

Svět motorů, 42, 2009.

Svět motorů, 38, 2010.

Svět motorů, 39, 2010.

Svět motorů, 40, 2010.

Svět motorů, 42, 2010.

Svět motorů, 43, 2010.

Svět motorů, 44, 2010.

Svět motorů, 45, 2010.

Svět motorů, 46, 2010.

Autosalon, TV Prima, 6, 2010.

Autosalon, TV Prima, 7, 2010.

Autosalon, TV Prima, 14, 2010.

Autosalon, TV Prima, 25, 2010.

Autosalon, TV Prima, 26, 2010.

Autosalon, TV Prima, 46, 2010.

Autosalon, TV Prima, 47, 2010.

Auto.idnes.cz, 13. 7. 2009.

Auto.idnes.cz, 14. 7.2009.

Auto.idnes.cz, 15. 7.2009.

Auto.idnes.cz, 16. 8.2009.

Auto.idnes.cz, 17. 8.2009.

Auto.idnes.cz, 5. 10. 2009.

Auto.idnes.cz, 6. 10.2009.

Auto.idnes.cz, 6. 2. 2010.

Auto.idnes.cz, 13. 3. 2010.

Auto.idnes.cz, 24. 6. 2010.

Auto.idnes.cz, 25. 6. 2010.

Auto.idnes.cz, 30. 6. 2010.

Auto.idnes.cz, 2. 7. 2010.

Auto.idnes.cz, 10. 7. 2010.

Auto.idnes.cz, 11. 7. 2010.

Auto.idnes.cz, 30. 10. 2010.

Auto.idnes.cz, 1. 11. 2010.

Auto.idnes.cz, 5. 11. 2010

Auto.idnes.cz, 11. 11. 2010.

Sekundární literatura

BLATNÁ, R.; PETKEVIČ, V. (eds): *Jazyky a jazykověda*. In Sborník k 65. narozeninám prof. Františka Čermáka. Praha: ÚČNK FF UK, 2005. ISBN 80-7308-0796.

CVRČEK, Václav a kol.: *Mluvnice současné češtiny 1, Jak se píše a jak se mluví*. Praha: Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1743-5.

ČERMÁK, F.; FILIPEC, J.: *Česká lexikologie*. Praha: Academia, 1985. ISBN 21-011-86.

ČERMÁK, F.: *Jazyk a jazykověda. Přehled a slovníky*. Praha: Karolinum, 2001. ISBN 80-246-0154-0.

ČERNÁ, M.: *K tvoření slov v počítačovém slangu*. In Opera Academiae Paedagogicae Liberecensis. Series Bohemistica. Vol. III, MMV, Eurolingua 2004, editor Oldřich Uličný. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2005. 224 s. ISBN 80-7083-958-9.

DANEŠ, F.; DOKULIL, M.; KUCHAR, J.: *Tvoření slov v češtině 2. Odvozování podstatných jmen*. Praha: Academia, 1967.

DOKULIL, M.: *Tvoření slov v češtině 1. Teorie odvozování slov*. Praha: Academia, 1962.

Encyklopedický slovník češtiny. Ed. KARLÍK, P.; NEKULA, M.; PLESKALOVÁ, J. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002. ISBN 80-7106-484.

HÁJKOVÁ, K.: *Neologismy v časopisech pro mládež*. Brno, 2007. Diplomová práce na pedagogické fakultě Masarykovy univerzity na katedře českého jazyka a literatury. Vedoucí diplomové práce Ivo Martinec.

HAUSER, P.: *Nauka o slovní zásobě*. Praha: SPN, 1986.

HAUSER, P.: *Novočeské tvoření slov*. Praha: SPN, 1974.

HUBÁČEK, J.: *Malý slovník českých slangů*. Ostrava, 1988.

KLIMEŠ, L.: *Slovník cizích slov*. Praha: SPN, 1998. ISBN 978-80-200-1347-7.

KOPALOVÁ, J.: *Neologismy v současné publicistice*. Olomouc, 2010. Diplomová práce na filozofické fakultě Univerzity Palackého. Vedoucí práce Edvard Lotko.

KUDĚLA, M.: *Mediální krajina, Motoristické časopisy: její stav a vývoj*. Brno, 2009. Diplomová práce na fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity. Vedoucí práce Lenka Waschková- Císařová. ISBN 80-86496-11-2.

KRAUS, J. a kol.: *Nový akademický slovník cizích slov A-Ž*. Praha: Academia, 2005. ISBN 80-200-1351-2.

MARTINCOVÁ, O. a kol.: *Nová slova v češtině. Slovník neologismů 1*. Praha: Academia, 1998. ISBN 50-200-0640-0.

MARTINCOVÁ, O. a kol.: *Problematika neologismů v současné češtině*. Praha: Academia, 1983. ISBN 60-008-83.

MARTINCOVÁ, O.: *Neologizmy v dnešní češtině*. Praha: ÚJČ AV ČR, 2005.

MARTINCOVÁ, O. a kol.: *Nová slova v češtině. Slovník neologismů 2*. Praha: Academia, 2003.

Mluvnice češtiny 1. Edited by PETR, Jan. Praha: Academia, 1986. ISBN 21-099-86.

O češtině. CIBULKA, Aleš et al., editorka SATURKOVÁ, Jitka. Praha: Česká televize, 2007. ISBN 978-80-85005-83-7.

POŠTOLKOVÁ, B.; SOCHOVÁ, Z.: *Co v slovnících nenajdete. Novinky v současné*

slovní zásobě. Praha: Portál, 1994. ISBN 80-7178-000-6.

Příruční mluvnice češtiny. Edited by KARLÍK, Petr; NEKULA, Marek; RUSÍNOVÁ, Zdenka. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002. 800 s. ISBN 80-7106-134-4.

Slovník nespisovné češtiny: argot, slangy a obecná mluva od nejstarších dob po současnost: historie a původ slov. HUGO, Jan, hlavní editor, 501 s. ISBN 978-80-7345-198-1.

Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost. Praha: Academia, 2007. ISBN 978-80-200-1347-7.

ŠMILAUER, V.: *Nauka o českém jazyku*. Praha: SPN, 1974.

TICHÁ, Z.; RANGELOVÁ, A. (eds.): *Internacionalismy v nové slovní zásobě*. Praha, 2003.

ŽDÁNSKÝ, J.; JAN, Z.: *Výkladový automobilový slovník*. Brno : Computer Press, a. s., 2007. ISBN 978-80-251-1842-9.

Internetové odkazy

<http://www.auto.lexikon.net>

[2010-09-08]

<http://www.novinky.cz/auto/187124-sibr-hrnek-rakev-aneb-jak-rozlustit-automobilovy-slang.html>

[2010-07-25]

<http://www.slangy.cz/SNC.html>

[cit. 2010-10-11]

<http://www.motorkari.cz/forum-detail/?ft=19655&fid=20>

[cit. 2010-10-05]

<http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=5091>

[cit. 2011-04-15]

<http://www.volny.cz/michalmulac/seminar/jazykovapraavidla.htm>

[cit. 2011-04-18]

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1 – Slovník některých zkratk a dalších pojmů.

PŘÍLOHA Č. 1

Slovník některých zkratk a dalších pojmů

Definice následujících pojmů jsou převzaty ze Světa motorů a internetového portálu www.autolexikon.net.

ACC [ej-sí-sí] – Adaptive Cruise Control – elektronický systém, jehož úkolem je udržet řidičem zadanou rychlost vozidla.

APS [ej-pí-es] Auto Pilot System – jedná se o typ navigačního systému, který se používá v automobilech.

BAS [bí-ej-es] – brzdový asistent, který dokáže monitorovat intenzitu sešlápnutí plynu a na základě zjištění údajů zvýšit účinnost brzd.

Bioethanol – druh alternativního paliva.

Bi-xenony (Bi-xenonové světlomety) – světlomety, jejichž zdrojem světla je výbojka. Na rozdíl od klasických xenonových světlometů jsou schopny přepínat mezi tlumeným a dálkovým světlem.

CDI [cé-dé-í] Common Rail Direct Injection – přímé vstřikování nafty do motoru.

Common Rail – systém přímého vstřikování používaný u vznětových motorů.

Downsizing – proces, při kterém dochází ke zmenšování objemu motoru při zachování stejného výkonu.

DPF [dé-pé-ef] Diesel Particulate Filter – filtr pevných částic.

DSG [dé-es-géčko] Direkt Schalt Getriebe – automatizovaná šestistupňová převodovka VW. U této převodovky jsou vždy zařazeny dva rychlostní stupně současně.

Enduro, -a. Toto podstatné jméno můžeme považovat i za nesklonné. Z latinského jazyka bylo přejato do francouzštiny a poté do angličtiny. Při definici významu je i přídavným jménem.

ESP Electronic Stability Program – elektricky ovládaný posilovač řízení.

Facelift [fejs-lift] – menší úprava vnějšího vzhledu karoserie.(nerozumím, proč jsou některé výrazy označené kurzívou – nejednotné)

Fastback – jedna se o typ karoserie. Fastback je oproti liftbacku sportovnější typ vozu. Stejně jako u liftbacku je zavazadlový prostor přístupný velkou výklopnou stěnou. Představitelem fastbacku je například Audi A7.

FSI [ef-es-í] Fuel Stratified Injection – zážehový motor s přímým vstřikem benzínu.

Full hybrid [ful-hybrid] – hybridní automobil, který je schopen pohybovat se prostřednictvím spalovacího motoru nebo také čistě na elektrický pohon.

Frontend [frantend] – rám v přední části automobilu, ve kterém je uložen např. chladič a světla.

GIS [dží-í-es] Geographical Information System – geografický informační systém. Inteligentní digitální mapy používané v navigačních systémech.

GPS [dží-pí-es] Global Positioning System – navigační systém, který umožňuje stanovit okamžitou polohu a nadmořskou výšku.

Grand Prix [grán-pri] – název velké mezinárodní sportovní soutěže, velká cena. Např. Grand Prix České republiky.

GTI [gé-té-íčko] – tato zkratka označuje sportovně laděné vozy. Vozy této značky vyrábí automobilka Volkswagen v Německu. Příklad: u dvoustakilové 308 nové GTi.

Handsfree [hendsfrí] – zařízení, které umožňuje řidičům automobilu, a nejen jim, telefonovat mobilním telefonem tak, aby jej nemuseli držet v ruce a mohli se tak plně věnovat například řízení auta; v českém překladu volné ruce.

HDC – systém regulující automaticky rychlost jízdy z kopce zejména u automobilů pro volný čas nebo terénních vozů. Asistent sjíždění kopců brání nekontrolovanému rozjetí vozu.

Hatchback [hečbek] – dvoupřestorová uzavřená karoserie se třemi nebo pěti dveřmi. Ve strmě se svažující zadní stěně jsou umístěny vyklápěcí dveře, jejichž závěsy jsou uchyceny

k rámu střechy. Prostor pro cestující není od zavazadlového prostoru oddělen. Rodinný hatchback, sportovní hatchback.

HELE (High Emotion Low Emissions) – soubor opatření na snížení emisí v podobě systému start/stop, optimalizaci chlazení motoru či ovládání palivové pumpy.

Hi-tech – elektronický systém, díky kterému dochází k monitorování jízdního pruhu. Kamery hlídají bílé čáry na silnici, a jakmile se začne auto bez blinkru sunout ke straně, začne elektronika citlivě zasahovat do řízení a udrží vůz sama v pruhu. Bezvadný pomocník proti mikrospánku.

Chiptuning – moderní metoda, pomocí které dochází ke zvýšení výkonu automobilu a snížení spotřeby.

Kabriolet – čtyřmístný vůz se stahovací střechou. Střecha může být plátěná či kovová, může se natahovat (stahovat) elektronicky či ručně. Kabriolet pro dva cestující se nazývá roadster. Kabriolety vyrábí mnoho výrobců, z jejich výrobků jmenujme za všechny třeba Mercedes-Benz E Cabriolet nebo Volvo C 70, příkladem roadsteru je Mazda MX-5.

Keyless Access – zvyšuje komfort nastupování a startování motoru. V klíči je umístěn vysílač s identifikačním kódem. Snímače ve vozidle rozpoznají, že je tento klíč v blízkosti a – i když ho máte třeba v kapse – odemknou vůz. Totéž funguje při startování. Stačí zmáchnout tlačítko Start a elektronika sama uvolní zablokování sloupku volantu a nastartuje motor.

Kickdown – funkce automatické převodovky, u níž je při maximálním sešlápnutí plynového pedálu zařazen co možná nejnížší rychlostní stupeň. Řídicí jednotka rozpozná, že chcete akcelarovat rychle, a zvolí správnou rychlost tak, aby nedošlo k překročení maximálních otáček motoru. Tím je zabráněno poškození agregátu a současně splněn požadavek na lepší akceleraci vozu.

Kokpit – řídicí kabina automobilových závodních strojů. Takové kabiny najdeme např. ve vozech závodů Formule 1.

Liftback [liftbek] – dvouprostorová uzavřená karoserie typu hatchback, ale s prodlouženou šikmou zádí, obvykle pětidvéřová.⁶²

Mild Hybrid – u tohoto hybridního automobilu se elektromotor na pohybu nikdy nepodílí sám. Elektromotor pouze pomáhá klasickému spalovacímu motoru při rozjezdu nebo při akceleraci automobilu.

MPV (Multi-Purpose Vehicle) – MPV je označení typu karoserie víceúčelových či velkoprostorových vozidel. Jde o rodinná vozidla, která uvezou pět až osm pasažérů. Obvykle mají dvě řady sedadel, výjimkou není ani třetí řada sedadel (může být sklopná do podlahy, takže automaticky nezmenšuje zavazadlový prostor. U některých modelů jsou zadní dveře posuvné, případně se otevírají proti směru jízdy. MPV je anglická zkratka a znamená Multi-Purpose Vehicle – víceúčelové vozidlo. Typickým příkladem je VW Touran, Ford Galaxy, z menších MPV pak Škoda Roomster či Opel Meriva.

Multitronic – toto pojmenování používá automobilka Audi k označení bezstupňové samočinné převodovky.

MQB Modularer Querbaukasten (z něm.) – podvozková platforma.

OHC [o-há-cé] Over Head Camshaft – ventilový rozvod s ventily v hlavě válců, vačkový hřídel je umístěn v bloku motoru.

Off-road – automobil často zaměňovaný s SUV. Chybně se těmto vozům říká jeep (džíp) podle legendární americké automobilky. Automobily typu off-road zvládají v terénu řádově mnohem více než vozy typu SUV. Pro off-roady je typická větší světlá výška, pohon všech kol a často redukční převodovka. Mezi typické zástupce patří Mercedes-Benz třídy G a Land Rover Defender.

Parkpilot – systém, který řidiči ulehčuje couvání. Název Parkpilot pro tento systém používá především automobilka Volkswagen.

Platforma – společná základna, myšleno část společných dílů pro více vozů.

Předvstřík – vstříknutí zanedbatelného množství paliva do vznětového motoru. Pilotní předstřík účinně eliminuje příliš tvrdý chod vznětových motorů.

⁶² ŽDÁNSKÝ, J.; JAN, Z.: *Výkladový automobilový slovník 3. Aktualizované vydání*, Computer Press, a. s., 2007, s. 254.

Powerboost[pauəbu:st] – umožňuje dočasné zvýšení výkonu motoru.

Quadster – typ motorky, ke které byla na zvláštní podvozek přidělena čtyři kola. Motorka má ale místo předních a zadních vidlic nápravy.

Quattro – náhon na všechna kola.

Rekuperace, -e, ž. (lat.) – shromažďování odpadních látek k opětovnému použití.

Roadster – označení typu automobilu, který má karoserii se stahovací nebo odnímatelnou střechou.

Shakedown [šeikdaun] – důkladná prohlídka nebo testovací prohlídka automobilu. Tato prohlídka se zpravidla provádí před závodem. Soutěžní vůz se před závodem zkouší, nastavuje na aktuální podmínky konkrétní trati.

Simmerring (simerink, čes. gufero) – těsnicí kroužek hřídele. Simmerring je zároveň ochranná značka světového výrobce těsnicích kroužků. Tento pojem zlidověl.

SUV [es-ú-věčko] Sport Utility Vehicle – druh karoserie, sportovně užitkové vozidlo; jedna z kategorií osobních automobilů, vyznačující se možností provozu i v lehkém terénu.

Targa – kombinace kupé a kabrioletu. Na rozdíl od kupé má targa odnímatelnou střechu. Tento typ vozů se dostal do povědomí zejména díky německé automobilce Porsche, která na toto označení vlastní ochrannou známku. Vozy typu targa nabízí americké automobilky, případně britská Lotus.

TDI [té-dé-íčko] Turbo Diesel Injection – označení automobilů s přeplňovaným vznětovým motorem a přímým vstřikem (VW Group).

TDCi – označení naftových motorů. Tyto motory používá především automobilka Ford.

TDDi – označení naftových motorů s přímým vstřikem paliva. Automobily s těmito typy motoru vyrábí automobilka Ford.

TDI CR – turbodiesel s přímým vstřikováním Common rail.

TDI PD – turbodiesel se vstřikováním čerpadlo–tryska.

THP [té-há-pé] Turbo High Pressure – označení automobilů značky Peugeot, které jsou vybaveny přeplňovaným benzinovým motorem spadajícím do kategorie downsizingu.

TSI [té-es-íčko, té-es-íčková] – označení používané pro motory s přímým vstřikem a dvojitým přeplňováním.

Trial, -u – motocyklová soutěž v neschůdném terénu, při které se jezdec nesmí dotknout země.

Truck -u, m. (6. mn. -cích) [trak] – speciálně upravený závodní tahač.

Tunning, -u, m. [tjúny- i túny-] – úprava vzhledu, interiéru, podvozku, výkonu motoru a jiných částí sériově vyrobeného automobilu.

Twindoorové dveře – systém otevírání pátých dveří u automobilů.